

บทที่ ๕

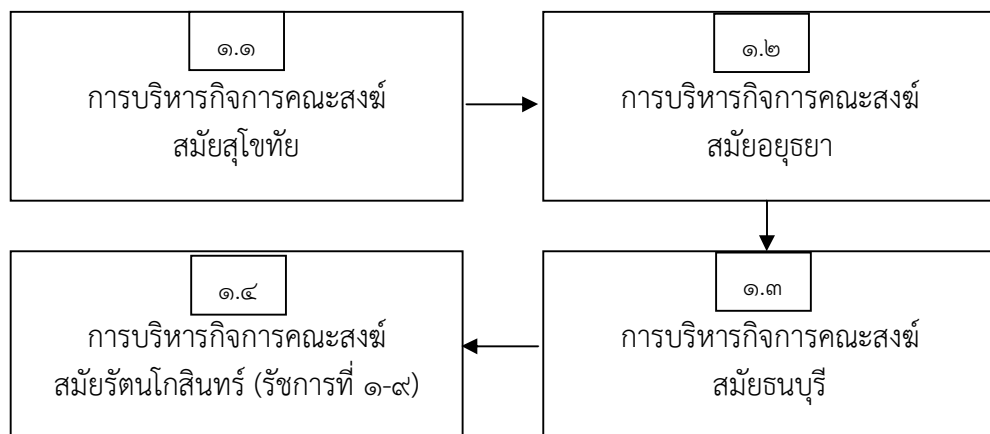
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า" มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ๓) เพื่อเสนอแนวโน้มของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษโดยมีรูปแบบเป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Document Research) และ วิจัยอนาคต (Futures Research) ใช้เครื่องมือเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒๑ รูป/คน ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเดลฟายวิเคราะห์และประมวลผลโดยนำข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้สถิติต่างๆดังนี้ ค่ามัธยฐานค่าเฉลี่ย และ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยด้วยการศึกษาเอกสาร ๑. เพื่อศึกษาพัฒนาการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย ๒. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันจากการสังเคราะห์ข้อมูลมีผลการวิเคราะห์เอกสารการวิจัย ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย มีลำดับพัฒนาการดังนี้

แผนภาพที่ ๕.๑ พัฒนาการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

จากแผนภาพของพัฒนาการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มีสาระสำคัญของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย

ตามศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งจารึกไว้ประมาณ พ.ศ. ๑๘๓๕ ว่า นครสุโขทัยมีปูครุมีพระมหาเถระและมีพระเถระ สมเด็จพระมหาเถระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงให้ทัศนะว่า "สังฆราชเห็นจะเป็นตำแหน่งสังฆนายกชั้นสูงสุด (ปัจจุบันเรียกว่า สกลมหาสังฆปริณายก) ตำแหน่งปูครุตรงกับที่เราเรียกพระครูทุกวันนี้ เป็นตำแหน่งของพระสังฆราช แต่พระมหาเถระที่กล่าวนั้น เห็นว่าเป็นพระที่มีพรรษามากและทรงคุณธรรมด้านศาสนาเท่านั้น มิใช่สมณศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้ง"

ในกรุงสุโขทัย ระยะเวลาเริ่มต้นคงมีพระสงฆ์ ๒ คณะ คือ คณะสงฆ์ฝ่ายหินยาน ซึ่งมีอยู่เดิม ตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์กับคณะสงฆ์ฝ่ายหินยานแบบลังกาวงศ์ที่จาริกมาจากเมืองนครศรีธรรมราชได้รวบรวมยุบนิกายเป็นคณะเดียวกันเมื่อคราวเป็นคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ และไม่ปรากฏว่ามีการจัดองค์กรการปกครองคณะสงฆ์

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ปรากฏเป็นแบบแผนชัดเจนในรัชสมัยพระธรรมราชาลิไท เพราะว่าพระองค์ทรงอาราธนาพระมหาสังฆราชจากเมืองนครพนม ชาวศรีลังกามาทำให้บพาทพระพุทธานุภาพแบบลังกาวงศ์มั่นคงขึ้น ที่เห็นได้ชัด คือ คณะสงฆ์ลังกาวงศ์นั้นนิยมอยู่ตามป่าเป็นพระนักปฏิบัติ คณะนี้เรียกว่าคณะอรัญวาสี คือ กลุ่มพระสงฆ์ผู้จำวัดอยู่ในป่าหรือวัดป่า (สายวิปัสสนา) ส่วนพระสงฆ์นิกายเดิมที่ขบอบอยู่บ้านหรืออยู่วัดบ้านที่เรียกว่า คณะคามวาสี หมายถึง ที่พักอยู่ในบ้านหรือวัดที่อยู่ใกล้ตัวเมือง ส่วนมากจะเป็นพระสายกลุ่มศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม

คณะสงฆ์ ในสมัยกรุงสุโขทัยจะมี ๒ คณะ คือ คณะคามวาสี คือ คณะฝ่ายฆราวาสและคณะอรัญวาสี คือ คณะฝ่ายช้าย ทั้งสองฝ่ายปกครองแยกจากกัน คือ เป็นเหมือนองค์กรที่ปกครองโดยอิสระจากกัน แต่ละคณะมีเจ้าคณะผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุดเป็นของตนเองที่เรียกว่า พระสังฆราช มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลฝ่ายของตน ดังนั้นกรุงสุโขทัยจึงมีพระสังฆนายกหรือประมุขสงฆ์ ๒ รูป คือ พระสังฆราชคณะคามวาสีและพระสังฆราชคณะอรัญวาสี เช่น ใน พ.ศ. ๑๙๔๙ พระครูติลกิตติรัตนศีล คณธรรวาสีธรรมกิตติ สังฆราชมหาสามิเจ้า สถิต ณ วัดป่าทรงเป็นพระสังฆราชคณะอรัญวาสี อีกฝ่ายคือพระสังฆราชญาณรุจิรมหาเถระ เป็นพระสังฆราชของคณะคามวาสี

การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คณะสงฆ์แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ

๑) คณะคามวาสีฝ่ายช้าย คือ คณะของพระสงฆ์นิกายเดิมที่มีมาตั้งแต่แรกสถาปนากรุงสุโขทัย มีพระพุทโธชาจารย์ เป็นเจ้าคณะฝ่ายคามวาสีฝ่ายช้าย

๒) คณะอรัญวาสี คือ คณะที่สืบทอดประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัยมี พระพุทโธชาจารย์เป็นเจ้าคณะ

๓) คณะคามวาสีฝ่ายขวา คือ คณะสงฆ์นิกายเดิมที่ไปศรีลังกาแล้วอุปสมบทใหม่แล้วกลับมาตั้งคณะใหม่ ในนามที่เรารู้จักคือ คณะป่าแก้ว มีพระวันรัตน์ เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา

สมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงมีความวิริยะอุตสาหะที่จะฟื้นฟูบูรณะพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เมื่อคณะสงฆ์รวมพลเป็นกลุ่มแล้วทำให้การปกครองเหมือนยุคกรุงศรีอยุธยาได้แล้ว ก็ทรงให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น แต่การปกครองคณะสงฆ์ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทดและเสื่อมอีกครั้งเป็นเพราะพระองค์ทรงวิปัสสนาธุระทรงสั่งปลดสมเด็จพระ

พระสังฆราช (สี) ออกจากตำแหน่งแล้วตั้งพระธรรมธีรราชบุณี (ชื่น) วัดหงส์รัตนาราม ให้เป็นไปสมเด็จพระสังฆราชแทน (รูปสุดท้ายในสมัยกรุงธนบุรี)

ส่วนตำแหน่งการปกครองและการแต่งตั้งสมณศักดิ์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่า “ในสมัยกรุงธนบุรี ดูเหมือนว่าจะไม่จัดให้มีทำเนียบสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับของพระเจ้าธนบุรี” การปกครองไม่แตกต่างจากกรุงศรีอยุธยา แต่ในยุคกรุงธนบุรีใช้ระยะเวลาแค่ ๑๔-๑๕ ปีเท่านั้น

ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงปรารถนาให้กระทำความดีของพระธรรมวินัยขึ้น เพราะว่าพระไตรปิฎกที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชรับสั่งให้รวบรวมจากหัวเมืองต่างๆ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช กัมพูชา เป็นต้น ยังมีความคลาดเคลื่อนผิดบ้างบางประการ จึงเห็นสมควรให้ทรงทำการรวบรวมสังคายนาพระไตรปิฎกใหม่ โดยทรงโปรดให้พระมหาเถระ ๒๑๘ รูป และราชบัณฑิต ๓๒ คน ประชุมการกระทำความดีขึ้นเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีวอก พ.ศ. ๒๓๓๑ ณ วัดศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)

การจัดโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ได้ทรงปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาพระอิสริยยศแก่กรมหมื่นบวรรังษีสุริยพันธุ์ ขึ้นเป็นกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ในพ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงปรับปรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมเดิมมีการจัดทำสอบที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามโปรดให้ย้ายมาที่วัดมหาธาตุฯ ทรงสถาปนา “มหาธาตุวิทยาลัย” ขึ้นในพ.ศ. ๒๔๒๒ มีพระบรมราชโองการประกาศเปลี่ยนนาม “มหาธาตุวิทยาลัย” เป็น “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และในพ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยด้วย

การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีข้อที่น่าสังเกตคือ คณะรัฐบาลต้องอาศัยคณะสงฆ์โดยเฉพาะคณะสงฆ์ในต่างจังหวัดช่วยจัดการศึกษาของชาติตามโครงการปฏิรูปการศึกษาให้ทันสมัย ดังนั้น การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในสมัยนั้น จึงสอดคล้องและสนับสนุนนโยบายรัฐบาล เพราะเมื่อฝ่ายพุทธจักรมีการปกครองคู่กันกับฝ่ายพระราชอาณาจักร เหตุผลข้อนี้ ปรากฏว่าอยู่ในการประกาศ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ว่าด้วยเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗ ได้โปรดให้พระราชทานหลายรูปออกไปจัดการศึกษาตามอารามในหัวเมือง และได้อาราธนาพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสที่สมเด็จพระราชาคณะใหญ่ให้ทรงรับภาระดำเนินการนั้นในฝ่ายสมณะและได้โปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ทรงรับหน้าที่อุดหนุนนั้นในส่วนหน้าที่เจ้าพนักงานฝ่ายฆราวาส ความแจ้งอยู่ในประกาศจัดการเล่าเรียนในหัวเมือง ซึ่งได้ออกเมื่อ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๗ นั้นแล้ว พระสงฆ์เถรานุเถระและเจ้าพนักงานในฝ่ายฆราวาสได้ช่วยกันจัดและอำนวยความสะดวกตามพระราชดำริ ด้วยความสามารถและอุตสาหะอันเป็นที่พอพระราชหฤทัย ได้เห็นผลความเจริญในการเล่าเรียนตลอดจนความเรียบร้อยในการปกครองสังฆมณฑลขึ้นโดยลำดับมา บัดนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า ถึงเวลาอันสมควรจะตั้งเป็นแบบแผนการปกครองคณะสงฆ์ให้มั่นคงเรียบร้อยแล้ว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ครั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔

มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว การปกครองคณะสงฆ์ในยุคนั้นไม่มีอะไรที่เปลี่ยนมากเพราะรูปแบบการปกครองคล้ายในสมัยรัชการที่ ๖ คือ มีสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เอง และมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ให้คำปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในสมัยรัชการที่ ๘

กล่าวโดยสรุปแล้ว พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีโครงสร้างที่มีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระมุขของคณะสงฆ์โดยที่พระองค์เองไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหาร เพราะพระองค์ทรงบัญญัติสังฆานัติโดยผ่านสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์ฝ่ายสังฆมนตรี และทรงพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ผ่านทางคณะวินัยธร โดยที่องค์กรนั้น ๆ มีอำนาจหน้าที่ปกครองที่ต่างกันคือ

๑) สังฆสภา เทียบได้กับรัฐสภาของฝ่ายบ้านเมืองมีอำนาจหน้าที่ในการบัญญัติสังฆานัติหรือระเบียบสำหรับการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์ประกอบด้วยสมาชิก ๔๖ รูป เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมขึ้นไป เป็นคณาจารย์เอกและเป็นพระเปรียญเอกด้วย

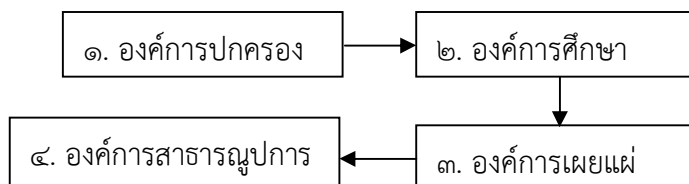
๒) สังฆมนตรี มีอำนาจหน้าที่ดูเช่นคณะรัฐมนตรีของฝ่ายอาณาจักร คือ ทำหน้าที่เป็นคณะรัฐบาลบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีสังฆนายก ๑ รูป และสังฆมนตรี ๙ รูป งานภายในมีหน้าที่รับผิดชอบงานเฉพาะหน้าที่เหมือนกับแต่กระทรวง คือ

- (๑) องค์กรปกครอง
- (๒) องค์กรศึกษา
- (๓) องค์กรเผยแผ่
- (๔) องค์กรสาธารณูปการ

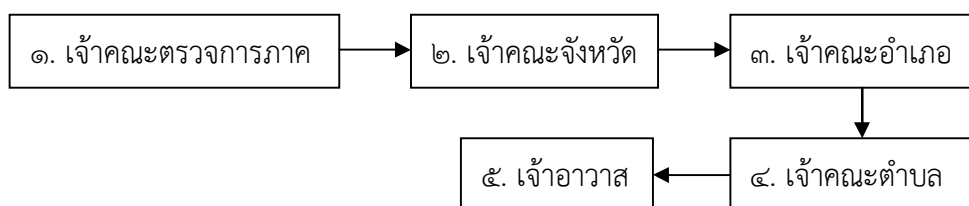
นอกจากนี้ยังมีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่างๆ ที่กำหนดในสังฆานัติ คือ

- (๑) เจ้าคณะตรวจการภาค
- (๒) เจ้าคณะจังหวัด
- (๓) เจ้าคณะอำเภอ
- (๔) เจ้าคณะตำบล
- (๕) เจ้าอาวาส

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมีตำแหน่งพระสังฆราช พระสังฆาธิการ ผู้ปกครอง สูงสุดของคณะสงฆ์ลำดับต่อมามีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะพระราชาคณะ พระครูหัวเมือง จนมาถึงการมีคณะสงฆ์สภา คณะสังฆมนตรี และคณะวินัยธร เป็นโครงสร้าง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีความรับผิดชอบงานสำคัญ ๔ ประการ

โดยมีเจ้าคณะตรวจการในภาคต่างๆ ที่กำหนดในสังฆานัติ คือ

๕.๑.๒ สภาพการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์เอกสารการวิจัยมีข้อสรุป ดังนี้

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ ๒๕๐๕ (สมัยปัจจุบัน)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลปัจจุบันนี้ เป็นการบริหารตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ให้เหตุผลในประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ว่า

"การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบันและโดยระบบเช่นว่า นั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชของคณะสงฆ์ปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

ความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกของคณะสงฆ์ และรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยการนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาใช้อย่างเป็นทางการ ซึ่งพอประมวล สรุปเนื้อหาสาระได้ดังนี้

๑) ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้นหมายถึง การยกเลิกสังฆสภา คณะสังฆมนตรี คณะวินัยธร อำนาจทั้งหมดมอบให้สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมใช้แทน

๒) สมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ไทยและเป็นประธานมหาเถรสมาคม และมหาเถรสมาคมนั้น ประกอบด้วยสมเด็จพระราชาคณะจำนวน ๘ รูป เป็นโดยตำแหน่ง

โครงสร้างของคณะสงฆ์สองส่วนนี้ เป็นองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้าน เช่นเดียวกับหัวหน้าและรัฐบาลเผด็จการที่รวบรวมอำนาจไว้กับตน

ดังนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งมีผลใช้บังคับเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี จึงมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ได้ผ่านความเห็นชอบจากรัฐบาลและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก เพราะว่าโครงสร้างบริหารและการปกครองยังอยู่เหมือนเดิม ดังที่ข้อความปรากฏชัดเจนอยู่ในเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

โดยที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติแทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของคณะสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วิชาศาสนสมบัติกลาง และ

การดูแลรักษาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในปัจจุบันนี้ อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ ๖ ด้านคือ

(๑) ด้านการปกครอง	(๒) ด้านการศาสนศึกษา
(๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์	(๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
(๕) ด้านการสาธารณูปการ	(๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ทั้งด้านอำนาจนิติบัญญัติ ซึ่งมีหน้าที่ในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม วางระเบียบมหาเถรสมาคม ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม มีมติมหาเถรสมาคม และออกประกาศมหาเถรสมาคม และด้านอำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่บริหารคือ จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และแต่งตั้งถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์ และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีกหลายคณะคือ

- ๑) คณะกรรมการศึกษาของสงฆ์
- ๒) คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต
- ๓) คณะกรรมการร่างกฎนิคหกรรม
- ๔) คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์
- ๕) คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ(ศ.ต.ภ.)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับขั้น คือ ตั้งแต่ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส โดยแบ่งสายการปกครอง ดังนี้

- (๑) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค ๑,๒,๓,๑๓,๑๔ และ ๑๕
- (๒) เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค ๔,๕,๖ และ ๗
- (๓) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค ๘,๙,๑๐,๑๑ และ ๑๒
- (๔) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกายภาค ๑๖,๑๗ และ ๑๘
- (๕) เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายทุกภาค

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย ในปัจจุบัน เป็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตาม พรบ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕) ซึ่งมีจุดเด่น คือ มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเพียงพระองค์เดียว โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์ มี คณะกรรมการเถรสมาคม ๒๑ รูป มีหน้าที่สำคัญ ๔ ประการ

๑. ปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์
๔. รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

๕.๑.๓ เสนอแนวโน้มนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

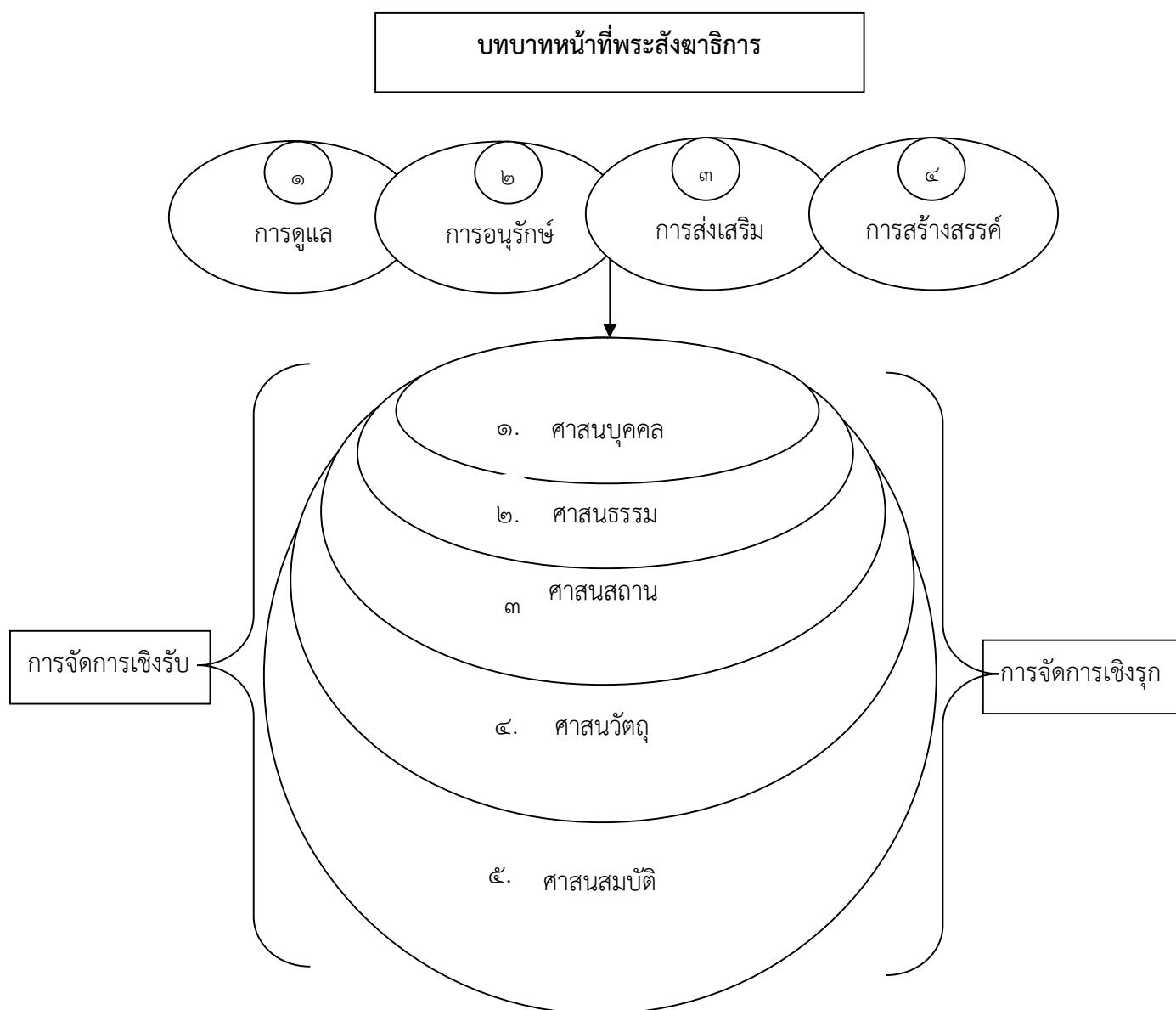
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจาก กระบวนการวิจัยด้วยเทคนิค เดลฟาย (Delphi Technic) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูล การฉายภาพอนาคต (Future Scenario Projective) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๒๑ รูป/คน จำนวน ๓ รอบ ได้ผลการวิเคราะห์ ค่าสถิติ ที่ยอมรับความเป็น ฉันทามติ คือ ทุกรายการคำตอบมีค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๓.๕๐ มีค่ามัธยฐานไม่ต่ำกว่า ๓.๕๐ และมีค่าพิสัยควอร์ไทล์ไม่เกิน ๑.๕๐ ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลเขียนฉากภาพอนาคต แนวโน้มนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ได้ดังนี้

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า **ด้านการปกครอง** ต้องยึดตามพระธรรมวินัยเป็นหลักกฎ ระเบียบ พระราชบัญญัติและกฎหมายบ้านเมือง ต้องมีการปฏิบัติตามสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างถูกต้อง การรับคนมาบวชต้องมีการคัดกรอง เพื่อไม่เกิดความเสียหายตามมาการปฏิบัติคนเป็นไปตามลำดับขั้นที่ถูกต้อง **ด้านการศึกษา** ต้องมีการศึกษาการบริหารกิจการตามรูปแบบเดิมโดยมีการปรับปรุงเนื้อหาในการเรียนการสอนให้ทันสมัยมีการนำเทคโนโลยีมาเป็นสื่อในการเรียนการสอนมีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระมีการศึกษาเพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้กำหนดวุฒิการศึกษาของผู้สอนอย่างชัดเจน **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** ต้องมีการส่งเสริมให้มีการศึกษาธรรมศึกษามากขึ้นมีการให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์การช่วยเหลือโรงเรียนที่ขาดแคลน ด้วยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายช่องทางการสนับสนุนอุปกรณ์ในการศึกษากับโรงเรียนใกล้เคียงเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมาเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ให้มากขึ้น **ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** โดยมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเผยแผ่มากขึ้น มีการจัดสื่อที่เหมาะสมในการเผยแผ่ มีการตั้งสถานวิทยุทางพระพุทธศาสนาการเผยแผ่มัลติมีเดียในเชิงสร้างสรรค์การทำโครงการเชิงรุก ทำให้ประชาชนสนใจโครงการมากขึ้น **ด้านสาธารณูปการ** มีการกำหนดสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสมมีการปรับปรุงสิ่งก่อสร้างที่ต้องบูรณะมีการสำรองเงินทุนในการก่อสร้างสถานที่ที่จำเป็นในการปฏิบัติงานมีการอนุรักษ์ศิลปะที่สวยงามในพระพุทธศาสนา และมีการให้ความรู้ในการก่อสร้างโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และ **ด้านสาธารณสงเคราะห์** ต้องให้ความสำคัญกับงานของสังคมที่ต้องให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องมีการช่วยเหลือสังคมในสิ่งที่ขาดแคลน อย่างสม่ำเสมอ

มีการสร้างสถานพยาบาลเพื่อให้บริการกับสังคมมีส่วนร่วมกับชุมชนในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับชุมชนมีการช่วยเหลือผู้ประสพภัยพิบัติทางธรรมชาติ ด้วยการให้ที่อยู่อาศัย อาหารและการดูแลสุขภาพพยาบาล

สรุปได้ว่า แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า มีสาระสำคัญดังนี้

๑. คณะสงฆ์ยังคงต้องดำรงบทบาทหน้าที่การให้บริการงานคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ต่อไป
๒. ผู้ปกครองและผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ จำต้องมี การวางแผน เตรียมการ และสร้างความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาวัฒนธรรม เทคโนโลยี และภัยคุกคาม ของสังคมมนุษย์ในทุกด้าน
๓. ผู้ปกครอง และผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ จำต้องมีทักษะการบริหารจัดการสูงขึ้น ทั้งทักษะการคิด วิเคราะห์ การคิดเชิงระบบ และการคิดเชิงกลยุทธ์ รวมถึงทักษะด้านการประสานงาน ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทุกด้าน ให้งานสำเร็จผล ให้ประชาชน และสังคมมีความพอใจ และทักษะการแก้ปัญหา การตัดสินใจมีประสิทธิภาพ
๔. ผู้ปกครอง และผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์จะต้องมีภาวะผู้นำ สภาพความพร้อม ในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง รู้อนาคต ให้กิจการคณะสงฆ์ไทยที่ดำเนินการมาเป็เวลาช้านานควรอยู่อย่าง สง่างาม เหมาะสมและสอดคล้อง กับสภาพการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป
๕. ผู้ปกครองทั้งผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ จำต้องมีความสมรรถนะ มีความสามารถ ในการบริหารจัดการ ด้วยชุดความรู้ ทางโลกและองค์ความรู้ทางธรรม เพื่อการพัฒนาคนในปกครองทั้งพระและเณรในการพัฒนาวัด ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อสังคมที่วัดตั้งอยู่ ดังนั้น พระสังฆาธิการทุกระดับจึงต้องมีคุณลักษณะของความเป็นพระสงฆ์สมัยใหม่
 - ๑) เป็นพระนักบริหาร
 - ๒) เป็นพระนักแก้ปัญหา
 - ๓) เป็นพระนักบริหาร
 - ๔) เป็นพระนักปกครอง
๖. พระสังฆาธิการทุกระดับ โดยเฉพาะความเป็นเจ้าอาวาส จำต้องมีบทบาทหน้าที่การดำเนินการเชิงรุก เชิงรับ และการนำเชิงกลยุทธ์ เพื่อการดูแลอนุรักษ์ และพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ กับสมบัติของศาสนา ๕ ประการ ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ ๕.๒ บทบาทหน้าที่ของพระสัมาธิการในทศวรรษหน้าในการจัดการสถานการณ์ด้านต่างๆ

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสัมาธิการ จะต้องบริหารจัดการสมบัติของศาสนา ๕ ประการ คือ

๑. ศาสนบุคคล
๒. ศาสนธรรม
๓. ศาสนสถาน
๔. ศาสนวัตถุ
๕. ศาสนสมบัติ

ด้วยการจัดการทั้งเชิงรับและเชิงรุกใน ๔ แนวทางการบริหารจัดการ คือ

๑. การบริหารจัดการเพื่อการดูแลเอาใจใส่
๒. การบริหารจัดการเชิงอนุรักษ์ฟื้นฟู
๓. การบริหารจัดการ เชิงส่งเสริมคุณค่า

๔. การจัดการเชิงสร้างสรรค์สิ่งใหม่

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า" มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ๓) เพื่อเสนอแนวโน้มของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า โดยมีรูปแบบการวิจัยเป็นการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Document Research) และ วิจัยอนาคต (Futures Research) ใช้เครื่องมือเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ทั้ง ๖ ด้านเป็นการบริหารจัดการเพื่อการบริหารสาธารณะสังคมที่ต้องปรับตัว มีการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทุกด้านให้เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนี้

๑. การพัฒนาความเข้มแข็ง ของการบริหารงานแต่ละด้านให้มีความชัดเจนและเป็นที่ยอมรับ แก่สาธารณะสังคม เป็นที่ศรัทธา ของคนทั่วไปมากขึ้น

๒. มีการจัดการกิจการคณะสงฆ์ ในรูปแบบของการทำงานเชิงรุก ทำงานเชิงกลยุทธ์ สร้างการมีส่วนร่วมกับทุกฝ่ายในสังคมในชุมชนให้มากขึ้น

๓. ผู้ปกครองพระสังฆาธิการควรมีการพัฒนาตนเอง สู่ความพร้อมในการเป็นผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลง ที่มีคุณสมบัติทั้งการเป็นผู้บริหาร เป็นนักพัฒนา เป็นนักแก้ปัญหา และเป็นนักปกครอง ที่มีคุณภาพและคุณธรรม

เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ เป็นเขตพื้นที่สำคัญ ที่มี ลักษณะความเป็นสังคมเมือง เป็นชุมชน แห่งความทันสมัย และเป็นสังคม ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะพื้นที่สังคมในเขตกรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดสมุทรปราการ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องมีพัฒนาการที่สมดุลทั้งระดับการเปลี่ยนแปลง ของสังคม และระดับของพัฒนาการบริหารจัดการ แนวโน้มการบริหารงานทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้

๕.๒.๑ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า ด้านการปกครอง

พระสังฆาธิการ มีบทบาทหน้าที่ในการปกครองและบริหารจัดการกิจการต่างๆ ของคณะสงฆ์ ให้ดำเนินไป ด้วยความเรียบร้อย สอดคล้องกับ หลักกฎหมายบ้านเมือง กฎพระมหาเถระสมาคมระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการปฏิบัติตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ระบบการปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ ในทุกด้าน ยังต้องมีหลักการบริหารที่ครบถ้วน คือ

๑. มีการวางแผนที่ดี (Planning)
๒. มีการจัดระบบงาน (Organization)
๓. มีการจัดสรรบุคลากร (Staffing)
๔. มีการอำนวยการ (Directing)
๕. มีการควบคุมกำกับดูแล (Controlling)

การบริหารจัดการที่มีความเป็นระบบจะทำให้องค์กรคณะสงฆ์มีแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่พร้อมเผชิญกับ การเปลี่ยนแปลง (Change) ของสังคมโลกในอนาคต คือ

๑. Communication & Connectivity (การสื่อสารและการเชื่อมโยง โครงข่ายการสื่อสาร)

๒. Conflict & Competitive (ภาวะความขัดแย้ง และการแข่งขัน)

๓. Crisis & Challenge (ภาวะวิกฤติต่างๆ ของโลกและความท้าทายใหม่ๆ)

ระบบการเปลี่ยนผ่านทางสังคมโลก สังคมไทย ชุมชน หมู่บ้าน ทุกระดับ จะมีผลกระทบต่อมนุษย์ ในสังคมต่างๆ อย่างเลี่ยงไม่ได้ การพัฒนาความคิดจิตใจ และพัฒนาศีลธรรม จริยธรรมของคนในสังคม เป็นสิ่งสำคัญมากในอนาคต ที่คณะสงฆ์ไทยจำต้องมียุทธศาสตร์ที่ สอดคล้องรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น สอดคล้องกับ **พระครูพิพิธพัฒนโสภณ** (สุบิน สุขเมโธ)^๑ ที่กล่าวว่า ประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒" มีสภาพการปกครองโดยรวมมีความเป็นเอกภาพในการปกครองของทางคณะสงฆ์ ใช้พระธรรมวินัยเป็นหลัก โดยมีกรอบของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม ประกาศ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นแนวทางในการขับเคลื่อน ทำให้งานปกครองเป็นไปด้วยดี ไม่มีปัญหาอุปสรรค มีการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรม พระสงฆ์และกรรมการวัด มีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และมีรูปแบบการพัฒนาคือการส่งเสริมให้มีความเข้มงวด กวดขันในพระวินัย ตลอดทั้งกฎและระเบียบและกฎหมายบ้านเมืองที่เกี่ยวข้อง โดยให้ยึดปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หากเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ก็ให้มีการผ่อนผันอนุโลมอาศัยหลักพรหมวิหารธรรมและพระวินัยเป็นที่ตั้ง มิให้มีการตัดสินด้วยอำนาจแห่งอคติ แต่ให้คำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสมตามพระพุทธานุญาตโดยใช้วิธีการ "เข้มงวด กวดขัน ผ่อนผัน และอนุโลม" ตามลำดับสถานการณ์ต่างๆ ข้อเสนอแนะ พระภิกษุสามเณรควรมีการกระจายอำนาจการปกครองภายในวัดไปยังกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ วัดควรมีการวางแผน นโยบาย แผนผังการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน เป็นระบบ และต่อเนื่องเป็นรูปธรรมประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม และ ควรดำเนินการประชุมการระงับอธิกรณ์ของพระสังฆาธิการภายในพื้นที่ปกครองเป็นประจำ นอกจากนี้แล้วแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร)**^๒ ที่กล่าวว่า "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑" มีการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน มีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี ซึ่งบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญและมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับระเบียบต่างๆ มาเกี่ยวคู่พระธรรมวินัย โดยนำหลักเกณฑ์การปกครองคณะสงฆ์ เป็นตามลำดับขั้น โดยเจ้าคณะจะดูแลปกครองผู้อยู่ในเขตปกครองนั้นๆ โดยปกครองตามลำดับขั้นไปตามลำดับ เมื่อเจ้าคณะชั้นปกครองดูแลปกครองพื้นที่ในเขตปกครองที่ตนรับผิดชอบ การกระจายอำนาจไปยังเขตการปกครองในแต่ละจังหวัด อย่างชัดเจน การปกครองควร

^๑พระครูพิพิธพัฒนโสภณ (สุบิน สุขเมโธ), "ประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๒พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร), "กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

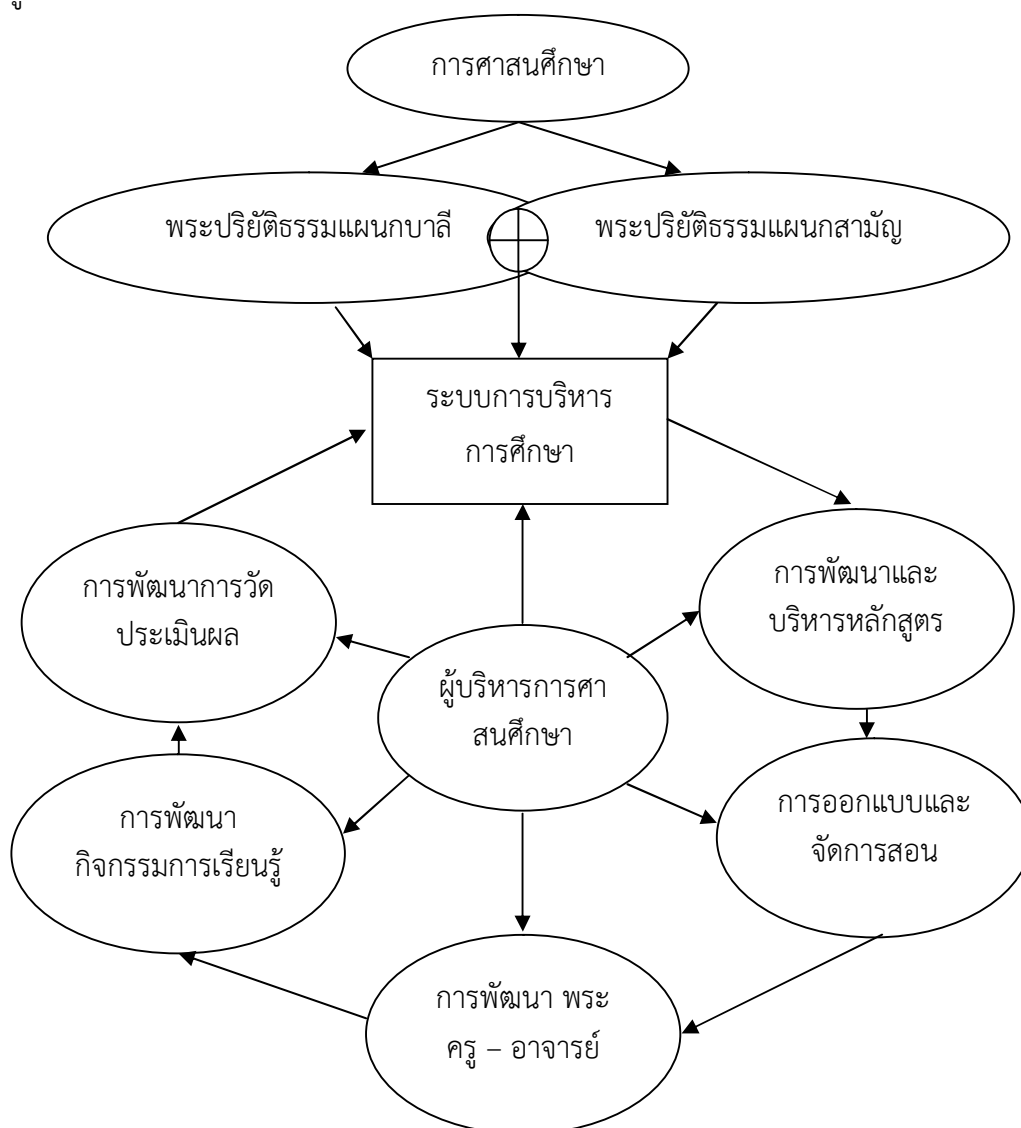
เป็นไปตามจารีตอันดีงามที่บูรพาจารย์เคยประพฤติปฏิบัติอันไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง โดยยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น ๓) เพื่อเสนอกลยุทธ์ ผู้ปกครองต้องมีความรู้ความสามารถสูง มีการสื่อสารและการคมนาคมเดินทางไปมาสะดวก สามารถติดต่อ สื่อสารได้อย่างรวดเร็ว ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก โดยเน้นบริหารจัดการเชิงพุทธ สร้างความสามัคคี โดยบริหารแบบพ่อปกครองลูก ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ ในการครองตน ครองคน และครองงาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหานพรัตน์ ขนดีโสภณ (นาเมือง)**^{๓)} ที่กล่าวว่า การจัดการสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในด้านการจัดบริเวณวัด เป็นการพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุ ให้สวยงามประหยัด เรียบง่าย สอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติ และท้องถิ่น ด้านการจัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัด มีการสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองเป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช โดยการจัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัด ได้แก่ บัญชีทะเบียนประวัติ วางระเบียบข้อบังคับสำหรับการปฏิบัติ การประชุมอบรมบุคลากรภายในวัด การให้ศึกษาพระธรรมวินัย การอบรมศีลธรรมแก่ศิษย์วัด มีการปกครองตามลำดับ แบ่งหน้าที่ให้รับผิดชอบ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปลัดไพฑูรย์ เมธิโก (มหาบุญ)**^{๔)} ที่กล่าวว่า การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔" มีการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ตามหลักการจัดการ POLE ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การเป็นผู้นำ และการประเมินผลประยุกต์กับหลักพรหมวิหารธรรม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นต้น ๓. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ การนำปัจจัยนำเข้าตามหลักการบริหารจัดการ "POLE" ที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การเป็นผู้นำ และการประเมินผล มารวบรวมสังเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลผล คือ การนำหลักการบริหารจัดการ POLE มากำหนดในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดนโยบายใน ๕ ด้าน ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอน และด้านการประเมินผล ซึ่งทำให้ได้ผลลัพธ์ทางการวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

^{๓)}พระมหานพรัตน์ ขนดีโสภณ (นาเมือง), "รูปแบบการจัดการสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๔)}พระครูปลัดไพฑูรย์ เมธิโก (มหาบุญ), "การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

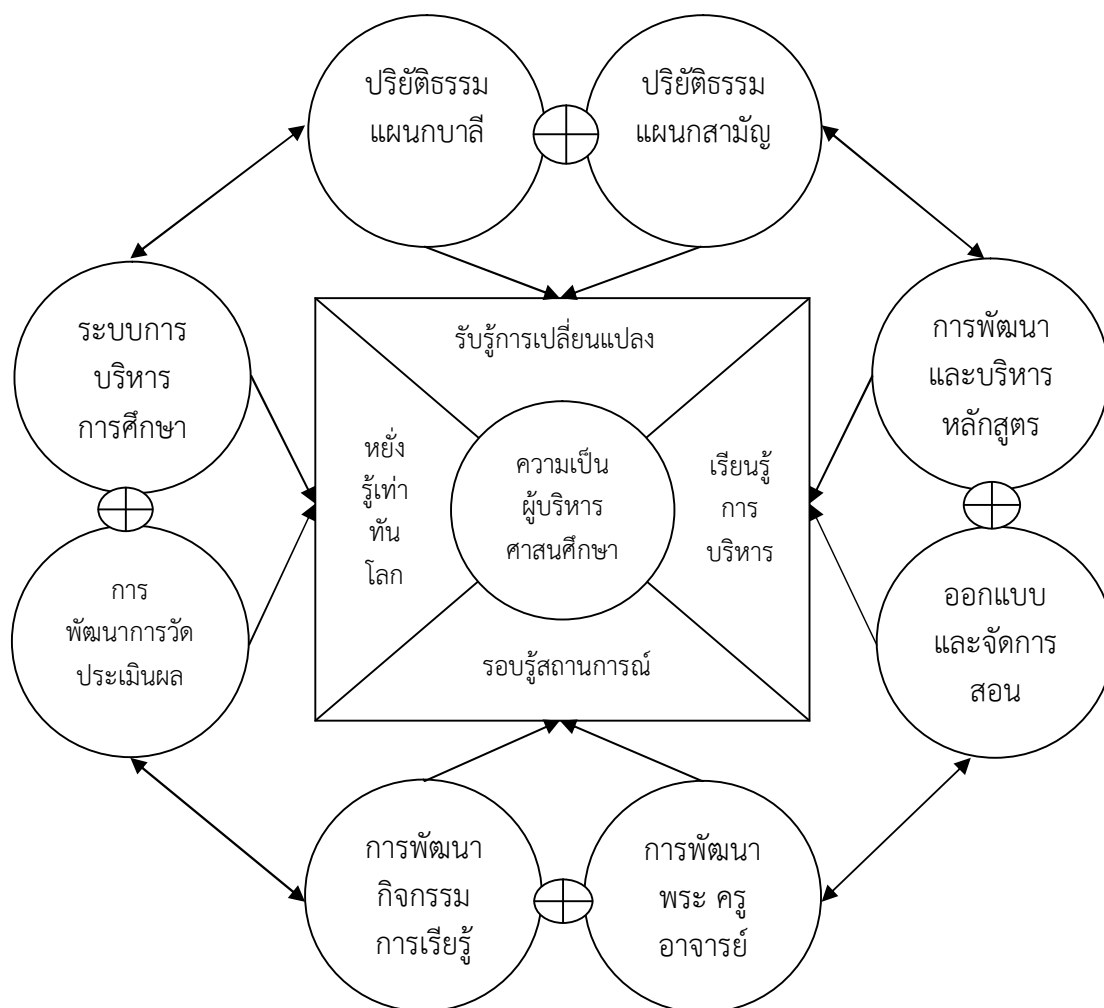
๕.๒.๒ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา เป็นการบริหารการศึกษาของพระปริยัติธรรม และการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะทั้งการศึกษาปริยัติธรรม แผนกบาลี และพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อันจะทำให้พระเถระ และสาธุชน ผู้สนใจ ได้ศึกษา เรียนรู้ พระธรรมวินัย ในพระพุทธศาสนา ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งจากสถานการณ์ ของโลก ที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารกิจการศาสนศึกษา ต้องมีชุดความรู้เชิงพุทธบริหารการศึกษา และชุดความรู้การจัดการทางโลกเพื่อให้คุณภาพ และประสิทธิภาพ การศึกษา ของสงฆ์ไทย บรรลุเป้าหมายที่ผู้ปกครองคณะสงฆ์ หรือพระสังฆาธิการ ทุกระดับจำเป็นต้องมี หลักการรู้ ๔ ประการ ๑. มีการรับรู้ การเปลี่ยนแปลงของโลก และสังคมการศึกษา ๒. มีการเรียนรู้ สังคมการศึกษาอย่างถ่องแท้ ๓. มีการรอบรู้ สังคมโลกการศึกษาและปัจจัยแวดล้อมอื่น และ ๔. มีการหยั่งรู้ สถานการณ์ทิศทาง แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ความรู้ทั้ง ๔ ประการ ของผู้ปกครองรวมทั้งเจ้าหน้าที่บริหารงานการศึกษา จะต้องนำมาพัฒนา ระบบการจัดหลักสูตร ระบบการสอน ระบบการเรียนรู้ ระบบการวัดประเมินผล และระบบการพัฒนา ครู-อาจารย์ ในหลักสูตรให้มีความทันสมัย ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ ๕.๓ ระบบการบริหารการศาสนศึกษา แห่งอนาคต

จากแผนภาพ อธิบายได้ว่า การศึกษามีสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ พุทธบริษัท ๔ ผู้มีความสนใจ ใฝ่ศึกษา ใฝ่รู้ธรรม ให้เข้ามารับการศึกษาอบรม พระธรรมสำสอน พระธรรมวินัย ในพุทธศาสนา อย่างเหมาะสม ที่ผู้บริหารการศึกษาทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แผนกสามัญ ต้องมีการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย การเป็นนักบริหารการศึกษาทางธรรม แบบมืออาชีพ ที่ต้องมี ๔ รู้ บริหารหลักธรรมศึกษา ๒ มิติ บริหารจัดการ ๖ ระบบการศึกษา ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ ๕.๔ ความเป็นผู้บริหารการศาสนศึกษา เชิงบูรณาการ

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า ชุดความรู้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านศาสนศึกษาในทศวรรษหน้า จักต้องมีองค์ความรู้ใหม่ และผู้บริหารการศาสนศึกษา ต้องมีความพร้อม ที่จะเป็นผู้ดำเนินการจัดการศาสนศึกษา ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การศาสนศึกษา จึงจะสร้างคุณภาพการเรียนรู้และมีคุณภาพการศึกษา อย่างแท้จริง ทั้งการศึกษา ปริยัติธรรมแผนกบาลี และการศึกษา แผนกสามัญ ซึ่งผู้บริหารการศาสนศึกษา ต้องมีความรู้ในการจัดการพร้อมการบริหาร องค์ประการของการศาสนศึกษาทั้ง ๖ ประการให้ มีคุณภาพและมีคุณค่า ดังนี้

๑. คุณภาพ ระบบการบริหารจัดการศาสนศึกษา

๒. คุณภาพการพัฒนาการบริหารหลักสูตร
๓. คุณภาพการออกแบบและจัดการสอน
๔. คุณภาพการพัฒนา พระ ครู-อาจารย์
๕. คุณภาพกิจกรรมการเรียนรู้
๖. คุณภาพการวัดและประเมินผล

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระราชปริยัติ (สฤชดี ประธาตุ)**^๕ ที่กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการดำเนินงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ แต่มีจุดเด่นคือวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือมุ่งให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมการให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อการบริหารงานด้านอื่น ๆ คือด้านการบริหารบุคลากรทางวิชาการ ที่ต้องกระจายกำลังคนไปตามวิทยาเขตทั่วประเทศ ทำให้แต่ละวิทยาเขตต้องเร่งสร้างบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งต้องเสริมสร้างระบบการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของมหาวิทยาลัยให้รวดเร็วและทั่วถึง สำหรับด้านหลักสูตรและการวัดผลประเมินผลของมหาวิทยาลัยที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารบุคลากร ทำให้มีจุดอ่อนที่จะต้องพัฒนาอย่างรีบด่วนคือ การเพิ่มพูนองค์ความรู้ในระดับปริญญาที่สูงขึ้น และตำแหน่งทางวิชาการ เนื่องจากมาตราในหมวด ๒ ของพระราชบัญญัติได้ลือเนื้อความของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ของสำนักงานการอุดมศึกษาให้เกิดคุณภาพระบบการบริหารจัดการศาสนศึกษา และสอดคล้องกับ **พระครูไพศาลวัฒน์คุณ (สมพร จิตปุณโย)**^๖ ที่สรุปไว้อย่างชัดเจนว่า การศาสนศึกษาเป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการต่างๆทุกวิธีซึ่งมีตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษาโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยการศาสนศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับภิกษุสงฆ์สามเณรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้นระยะยาวเพราะอย่างน้อยที่สุดควรได้เรียนรู้พอเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตภายหลังจากที่พระภิกษุสามเณรนั้นลาสิกขาไปแล้ว อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาปัญญา ปณณาสิริ (ลักษณะจันทร์)**^๗ ที่กล่าวว่าประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒" มีแนวทางในการพัฒนาให้ผู้เรียนก้าวทันโลกอย่างรู้เท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยใน

^๕ พระราชปริยัติ (สฤชดี ประธาตุ) การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๖ พระครูไพศาลวัฒน์คุณ (สมพร จิตปุณโย), ประสิทธิผลการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดปทุมธานี, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๗ พระมหาปัญญา ปณณาสิริ (ลักษณะจันทร์), "ประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒", **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ตนเองสูง เป็นแบบอย่างของเยาวชน เป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ และร่วมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่ สังคมพุทธธรรมที่ยั่งยืน เป็นผู้เรียนถึงพร้อมด้วยทักษะสากล การพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้มี มาตรฐาน ได้แก่ การมีระเบียบปฏิบัติ กฎหมาย มาตรการ ทางการบริหารจัดการ และการจัด การศึกษา มีปฏิรูประบบการติดตาม ประเมินผล มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการสู่โรงเรียนที่เป็นเลิศ มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการปฏิรูปการบริหาร ด้วยหลักพุทธธรรมอย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง อีกทั้งยังสอดคล้องกับ **นายสาคร ฤทธิ์**^๖ ที่กล่าวว่า แนวโน้มการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า” ในการบริหารจัดการด้านการจัดการศึกษา ด้านการ วิจัยพัฒนา ด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และด้านการบริการวิชาการแก่สังคม ผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ ในการศึกษา คือผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) วิทยาเขต และ วิทยาลัยสงฆ์ มีการศึกษาแนวโน้มการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในทศวรรษหน้า ทั้ง ๔ ด้าน ในภาพรวมมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากซึ่งต้องมีการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหานพวิทย์ ขนดีโสภณ (นาเมือง)**^๗ ที่ กล่าวว่า การจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชน ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติ ธรรม การจัดอบรมนักรัตนธรรมบาลี ก่อนสอบ การส่งเสริมครูสอนพระปริยัติธรรม การจัดทำแผนการ สอน และการจัดสวัสดิการให้แก่ครู การตั้งทุน และมอบทุนการศึกษา และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ ภายใต้วัด

๕.๒.๓ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล บุคคลอื่นๆ ซึ่งวัดและคณะสงฆ์ ดำเนินการใน ๔ รูปแบบ คือ ๑) โรงเรียนการกุศลของวัดใน พระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมี นักเรียนชาย – หญิง เรียนร่วมกันกับภิกษุสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัด คณะกรรมการการศึกษาเอกชน๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระ ราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา เอกชน๓) ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษา อบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์และ ๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์สังคมและ สติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ ระหว่างวัดกับชาวบ้าน

^๖นายสาคร ฤทธิ์, “แนวโน้มการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในทศวรรษ หน้า”รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๕.

^๗“พระมหานพวิทย์ ขนดีโสภณ (นาเมือง), "รูปแบบการจัดการสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

การจัดการศึกษาและการจัดอบรม ทั้ง ๔ ประเภtdังกล่าวนี้นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสได้พัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้เพราะการสงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษา
๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา
๔. ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา

การช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นการสงเคราะห์การศึกษาเป็นผลดีแก่ประเทศชาติโดยรวมและผลสะท้อนย้อนกลับถึงพระสงฆ์ การจัดการศึกษาเองก็ดี การช่วยเหลือทางด้านการศึกษาด้วยการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยพัฒนาการศึกษาที่ดี การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาก็ดี เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์โดยแท้การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือเฉพาะบุคคลผู้กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษาเป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์ ให้ภิกษุสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา และเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคม การเกื้อกูล สังคมด้วยการศึกษาสงเคราะห์ ที่คณะสงฆ์ดำเนินการมานานนั้นมีประโยชน์ อย่างยิ่งต่อชุมชน สังคม และการอยู่ร่วมกัน ของวัดกับสังฆมรรค ข้าง เช่น การเอื้อประโยชน์ และการจัดการสมดุลง ๓ ประโยชน์ ตามแนวคิดและบทสรุปของ **พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร จิตปุณฺณ)**^{๑๐} ที่สรุปไว้ว่า การจัดการเกื้อกูลชุมชนและสังคม ในด้านการศึกษาสงเคราะห์ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลง ๓ ประโยชน์ คือ ประโยชน์พระศาสนา ประโยชน์วัด และประโยชน์ประชาชน ประโยชน์ ๓ อย่าง ในการให้บริการการศึกษาสงเคราะห์ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจจากประชาชน ชุมชน และสังฆมรรคที่เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารกิจการการศึกษาสงเคราะห์ ให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ **ชูชีพ ประทุมเวียง**^{๑๑} ที่กล่าวว่า การจัดการงานประโยชน์สาธารณะ ทุกฝ่ายต้องการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ส่วนริเริ่ม โดยการร่วมบริหารและร่วมผลประโยชน์ ให้เกิดความสมดุลกับทุกฝ่าย นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน จะทำให้งานบรรลุผลทำให้ทุกคนมีความพอใจ การจัดการศึกษาสงเคราะห์จะทำให้วัดเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี เป็นคนมีคุณภาพและมีคุณธรรมของสังคม

^{๑๐}พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร จิตปุณฺณ), ประสิทธิผลการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดปทุมธานี, **พุทธศาสนตรศุภกิจบัณฑิต**, (สาขากาจัดการเชิงพุทธ),(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๑}ชูชีพ ประทุมเวียง, "การศึกษาประสิทธิผลการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลักของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี", (รายงานการวิจัย), (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

ดูแลเยาวชน และเด็กก่อนวัยเรียน วัดจึงทำหน้าที่เป็นศูนย์บ่มเพาะสร้างคนดีของชุมชน ที่ควรได้ระดมทุน ระดมปัญญา และระดมกำลัง จากทุกฝ่าย เข้ามามีส่วนรวม ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญ คือ การทำหน้าที่ของผู้นำการบริหารของเจ้าอาวาส ที่ **พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร จิตปุณฺโณ)**^{๑๒} ได้สรุปไว้ว่า ความเป็นเจ้าอาวาสจะต้องทำหน้าที่ บทบาทของการเป็นผู้นำ เพื่อ

๑. สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน
๒. ชี้แนะให้คำปรึกษาแนะนำกับชุมชน
๓. ระดมทุนและระดมคนหลังจากชุมชน
๔. มีการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน
๕. มีการประสานงานที่ดี
๖. มีการสร้างความร่วมมือที่ดี

อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระราชปริยัติ (สฤณี ประธาตุ)**^{๑๓} ที่กล่าวว่า การดำเนินงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงสร้างการบริหารงานวิชาการ เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ แต่มีจุดเด่นคือวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือมุ่งให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมการให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อการบริหารงานด้านอื่น ๆ คือ ด้านการบริหารบุคลากรทางวิชาการ ที่ต้องกระจายกำลังคนไปตามวิทยาเขตทั่วประเทศ ทำให้แต่ละวิทยาเขตต้องเร่งสร้างบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งต้องเสริมสร้างระบบการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารของมหาวิทยาลัยให้รวดเร็วและทั่วถึง สำหรับด้านหลักสูตรและการวัดผลประเมินผลของมหาวิทยาลัยที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารบุคลากร ทำให้มีจุดอ่อนที่จะต้องพัฒนาอย่างรีบด่วนคือ การเพิ่มพูนองค์ความรู้ในระดับปริญญาที่สูงขึ้น และตำแหน่งทางวิชาการ เนื่องจากมาตราในหมวด ๒ ของพระราชบัญญัติได้ลือเนื้อความของมหาวิทยาลัยอื่น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์ของสำนักงานการอุดมศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นางมณฑริกา วิฑูรชาติ**^{๑๔} ที่กล่าวว่า การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐาน กลยุทธ์การพัฒนาความร่วมมือกับชุมชนและเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งมีกลยุทธ์รอง ๘ กลยุทธ์ ผลการประเมินการทดลองใช้กลยุทธ์ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่

^{๑๒}พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร จิตปุณฺโณ), ประสิทธิผลการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดปทุมธานี, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๓}พระราชปริยัติ (สฤณีประธาตุ) การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๑๔}**นางมณฑริกา วิฑูรชาติ**, “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ ๑-๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (การบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ), (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น), ๒๕๕๑.

เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชน พบว่า กลยุทธ์ ทั้ง ๕ กลยุทธ์ ที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมทุกกลยุทธ์อยู่ในระดับมากทั้ง ๔ มาตรฐาน คือ ด้านอรรถประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้อง อีกทั้งยังสอดคล้องกับรายงานวิจัยของ **พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม)**^{๑๕} ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี” เป็นการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อบริการชุมชนในวัด เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม เพื่อความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชนและพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบและมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการระบบและระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนและประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชนและประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชนและประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ๗) การสร้างความรู้สึกร่วมกันให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหานพรัตน์ ขนดีโสภณ (นาเมือง)**^{๑๖} ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม ได้แก่ มีการแสดงธรรมแก่ประชาชนตลอดทั้งปี การส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไปอบรมเด็กและเยาวชน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก จัดโครงการปฏิบัติธรรม โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน มีการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านภายในวัด การจัดค่ายคุณธรรม

^{๑๕}พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๖}พระมหานพรัตน์ ขนดีโสภณ (นาเมือง), "รูปแบบการจัดการสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

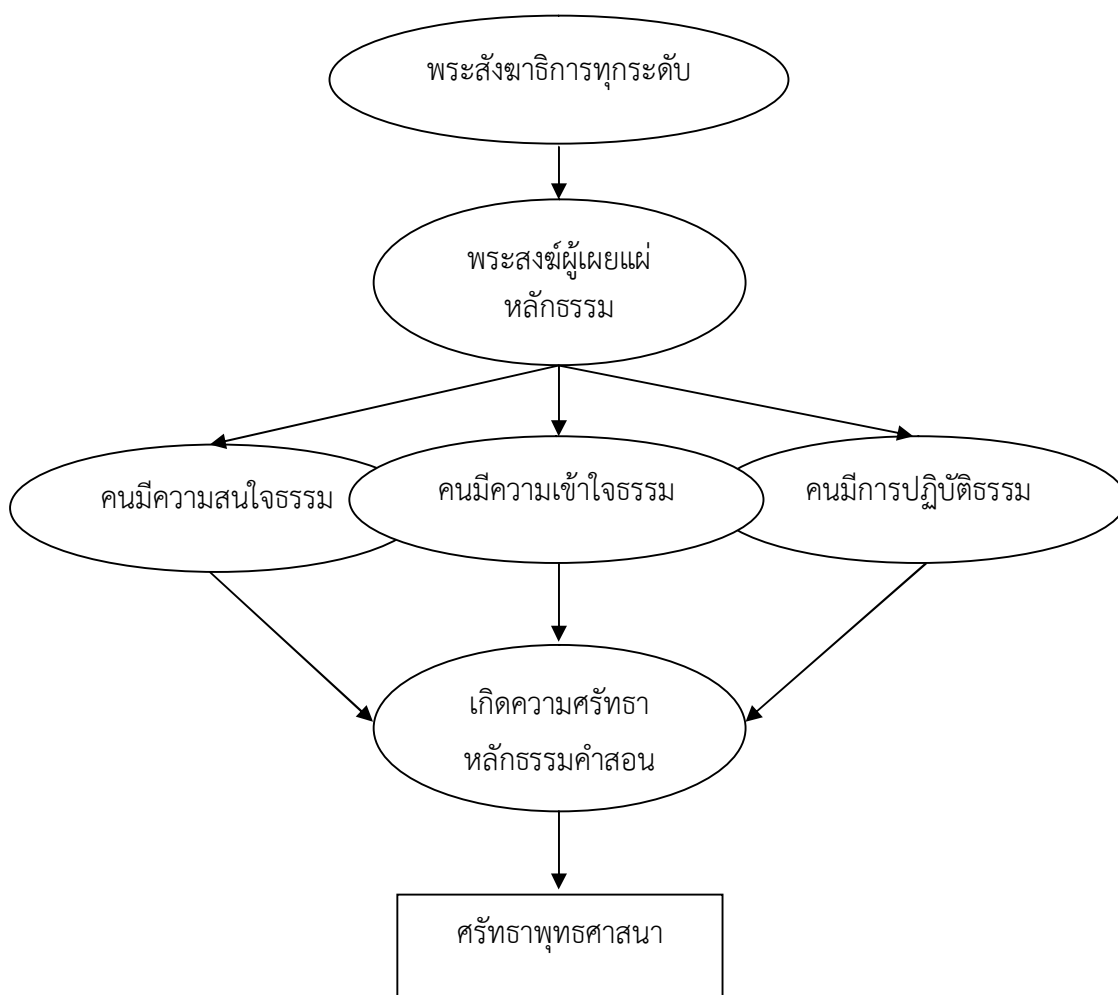
๕.๒.๔ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาขยายกว้างขวางออกไป ทำให้เป็นที่แพร่หลายต่อสาธารณชนเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใสยำเกรงต่อพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ ตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น สมดังพระดำริที่พระพุทธองค์ส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกรับรู้จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า จรณ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุखाय โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานัม แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุด การที่พระองค์มีพระประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. ภูมิธรรมมิกัตถะ คือประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น

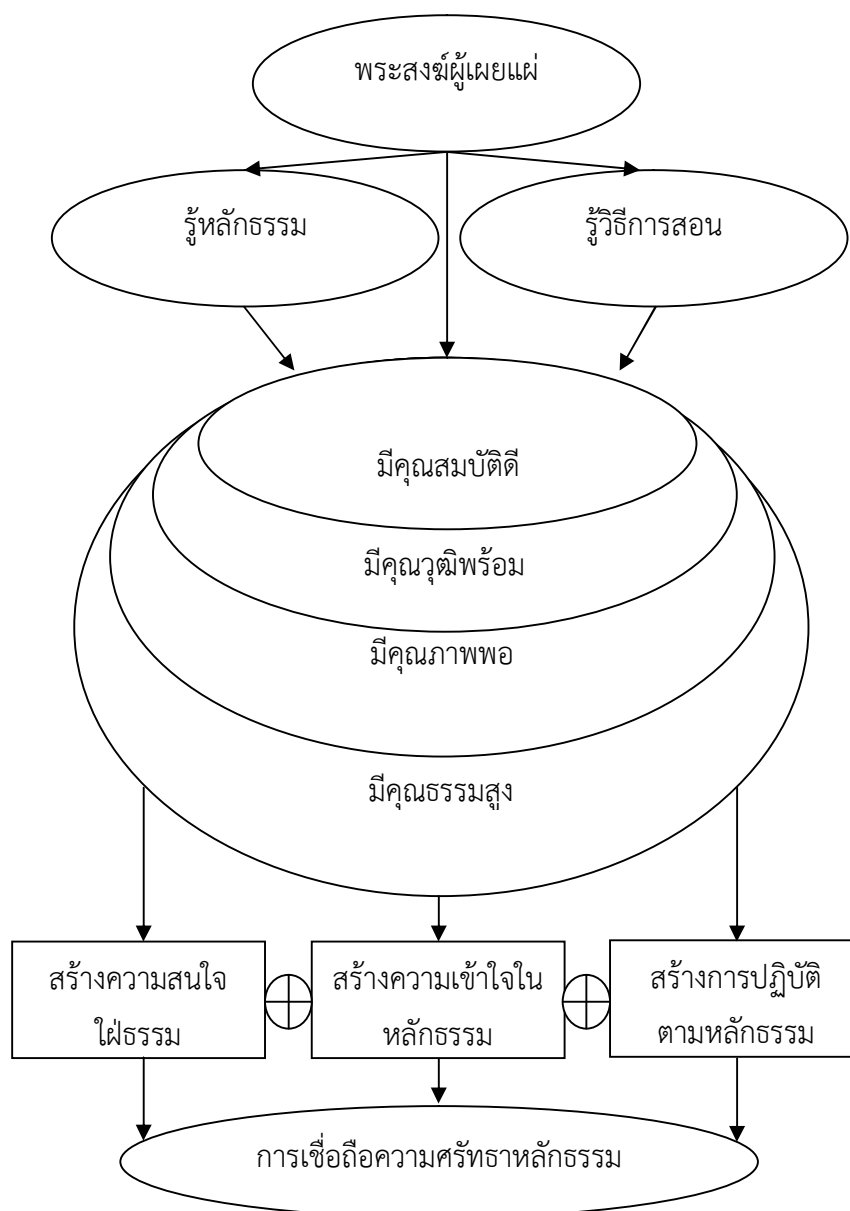
๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือภพหน้า หรือประโยชน์สูงขึ้นไป

๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือนิพพาน วิธีที่พระสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ ในปัจจุบันได้แก่ ๑) การเทศนา ๒) ปาฐกถาธรรม ๓) อภิปรายธรรม ๔) สันทนาธรรม ๕) การสอนสมณะกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานและ ๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ ก็จะทำให้กิจการด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน ในปัจจุบันและอนาคต มีความสำคัญมาก ต่อ การสร้างการรับรู้ ความเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของประชาชน ต่อพระพุทธศาสนา จนถึงการสร้างความเชื่อถือ ความศรัทธาในหลักธรรมคำสั่งสอนอย่างถูกต้องแท้จริง พระสงฆ์หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ ที่ทำหน้าที่ด้านการเผยแผ่ มีความสำคัญมากต่อการที่จะดำเนินการให้สังคม ชุมชน ได้สนใจ ใฝ่รู้ ศึกษาธรรม เข้าใจธรรม และปฏิบัติธรรมได้อย่างถูกต้อง จนเกิดความเลื่อมใส ศรัทธาพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ ๕.๕ รูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแก่ประชาชน

จากแผนภาพ อธิบายได้ว่า กิจกรรมการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ของพระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการ เจ้าคณะระดับต่างๆ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสจัดต้องเตรียมการ ด้านพระสงฆ์ทำหน้าที่ เผยแผ่ หลักธรรมคำสอนให้มีความพร้อมด้านคุณสมบัติ คุณวุฒิ คุณภาพและคุณธรรม พร้อมกับการเป็น พระผู้ปฏิบัติที่ดี ปฏิบัติชอบ เป็นพระต้นแบบ การทำดีส่งเสริมการทำความดี ให้ประชาชนและสังคมทั่วไป พระสงฆ์ผู้นำหน้าที่เผยแผ่ ซึ่งต้องมี การพัฒนาตนเองให้มีความรู้อย่างลึกซึ้ง แดกฉานในพระธรรมวินัย และมีการถ่ายทอด การเผยแผ่ หลักธรรมคำสอนให้อย่างน่าสนใจ นำมาซึ่ง ความสนใจในธรรมของสังคม ความเชื่อใจ ในธรรมของปุถุชน และการปฏิบัติธรรมของญาติโยม นำมาซึ่งความ ศรัทธาศาสนาพุทธ ของคนในสังคมอย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ ๕.๖ กระบวนการพัฒนาการเผยแผ่ หลักธรรมคำสอน

จากแผนภาพ อธิบายได้ว่า พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ พุทธศาสนา จะต้องมีความรู้

๑. รู้หลักธรรมคำสอนอย่างลึกซึ้ง

๒. รู้วิธีการเผยแผ่อย่างแตกฉาน

การรู้ทั้ง ๒ อย่าง ข้างต้นจะทำให้เกิดความพร้อมของการเป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนที่ดี ซึ่งมีคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. มีคุณธรรม พร้อมเป็นผู้เผยแผ่

๒. มีคุณวุฒิ การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมที่เผยแผ่

๓. มีคุณภาพในการนำเสนอหลักธรรมคำสอนอย่างน่าสนใจ น่าเลื่อมใส และน่าศรัทธา

๔. มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน

เป้าหมายของการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน คือ

๑. สร้างความสนใจใฝ่รู้ธรรมของสังคม
๒. สร้างความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพุทธองค์
๓. สร้างความสามารถในการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้อง
๔. สร้างความเชื่อถือในหลักธรรมคำสอนและสร้างความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติการเผยแผ่พระธรรมคำสอนข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ** (แช่หลี่) ที่กล่าวว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาของพระธรรมวิทยากร (PICD:SCP MODEL) พบว่ามี ๔ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการป้องกัน (Prevention) ๒) รูปแบบการปรับปรุง (Improvement) ๓) รูปแบบการเปลี่ยนแปลง (Change) และ ๔) รูปแบบการพัฒนา (Development) โดยได้รับการสนับสนุนจากสถานศึกษา (School) ชุมชน (Community) และผู้ปกครอง (Parent) และมี ๔ กลยุทธ์ คือ ๑) สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง ๒) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ๓) ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณธรรมจริยธรรม และ ๔) เสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กนกวรรณ โกมลธิพงษ์^{๑๗}** ที่กล่าวว่า การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย”การบริหารกิจการด้านการปกครองของคณะสงฆ์จีนนิกายกำหนดนโยบายบนพื้นฐานของพระธรรมวินัย กฎหมายและจารีตประเพณี การจัดองค์กรเป็นไปตามความเหมาะสมและบริบทของวัด การสรรหาบุคลากรพิจารณาจากคุณสมบัติ การสั่งการเป็นเส้นตรงจากบนลงล่าง การประสานงานดี มีการรายงานเป็นวาจาอย่างไม่เป็นทางการ การงบประมาณมีพระเจ้าหน้าที่รับผิดชอบและตรวจสอบโดยเจ้าอาวาส พบว่า การบริหารกิจการด้านการเผยแผ่ มีการวางแผนล่วงหน้าไว้ตลอดปีตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำติดต่อกันมา การบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตที่เคยปฏิบัติมาก่อนการจัดงานทุกครั้งจะมีการเตรียมงานโดยแบ่งเจ้าหน้าที่และความรับผิดชอบให้แต่ละฝ่ายรับผิดชอบไปดำเนินการ ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและคิดวิธีการใหม่ๆ มาใช้เพื่อรองรับความอยู่รอดของวัดในอนาคต นอกจากนั้นแล้ว ยังสอดคล้องกับ บทสรุปด้านการเผยแผ่ที่ **พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร จิตปุณฺโณ)^{๑๘}** ได้สรุปไว้อย่างชัดเจนว่า การเผยแผ่เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อม

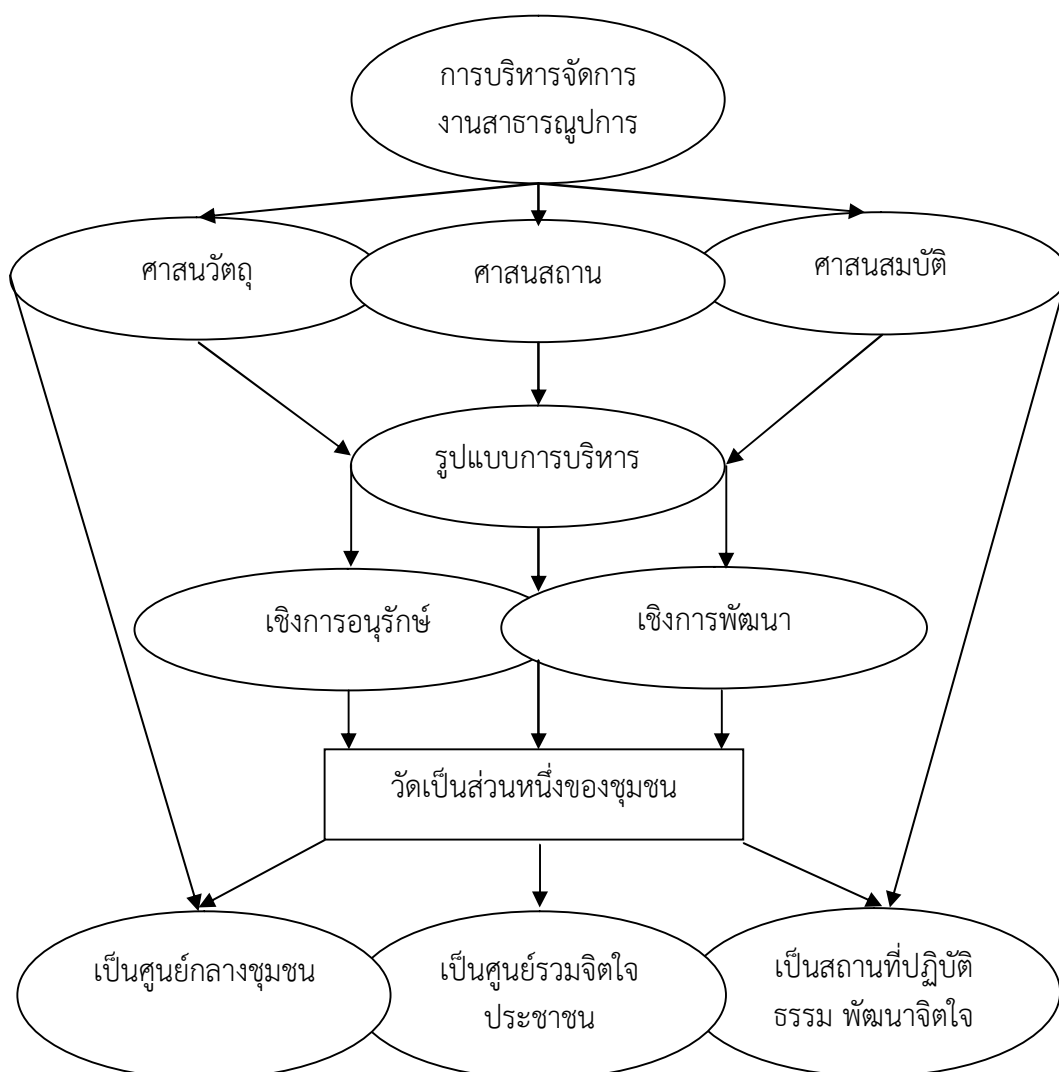
^{๑๗} กนกวรรณ โกมลธิพงษ์, “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๙.

^{๑๘} พระครูไพศาลวัฒนคุณ (สมพร จิตปุณฺโณ), ประสิทธิภาพการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดปทุมธานี, **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

นำไปประพจน์ปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตโดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ ในปัจจุบันมีหลายวิธีได้แก่การเทศนาธรรมปาฐกถาธรรมอภิปรายธรรมสนทนาธรรมการสอนวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ

๕.๒.๕ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ด้านการสาธารณูปการ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านสาธารณูปการเป็นการลงมือปฏิบัติงาน ทั้งการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุ และศาสนสถานรวมทั้งกิจการ อื่นๆ เกี่ยวกับศาสนสมบัติ โดยการจัดการสาธารณูปการเป็นการบริหารการดูแล และการพัฒนาด้านวัตถุศาสนสถาน และศาสนสมบัติ ให้คงสภาพให้มีคุณค่า และมีความยั่งยืน สืบไป เพื่อให้วัด มีสภาพเป็นศูนย์กลางชุมชน ให้วัดเป็นสถานที่สงบจิตใจของคน และวัดเป็นสถานที่เหมาะสมต่อการ ปฏิบัติธรรม เพื่อการพัฒนาจิตใจให้สงบ การบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนสมบัติซึ่งเป็นทั้งการบริหารเชิงอนุรักษ์ และการพัฒนา เชิงสร้างสรรค์ ให้ความสำคัญของวัดมีคุณค่าสูงสุด ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ ๕.๗ กระบวนการบริหารงานสาธารณูปการของวัดให้เกิดมูลค่าเพิ่มในอนาคต

จากแผนภาพ อธิบายได้ว่า การบริหารงานสาธารณูปการของวัดในด้านจิตใจของเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะระดับต่างๆ จะต้องมีความต้องการการบริหารที่ชัดเจน

๑. มุ่งเน้นการจัดการดูแลศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนสมบัติ ให้มีคุณภาพ และมีคุณค่าอย่างยิ่ง
๒. มีแนวทางการบริหาร ๒ แนวทาง คือ
 - ๒.๑ การจัดการเพื่อการอนุรักษ์
 - ๒.๒ การจัดการเพื่อการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์
๓. การสร้างแนวทางการบริหารจัดการที่ดี จะทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน
 - ๓.๑ เป็นเป็นศูนย์กลางชุมชน
 - ๓.๒ เป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชน
 - ๓.๓ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พัฒนาจิตใจ

แนวทางการบริหารข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กนกวรรณ โกมลธิพิพศ์** ที่กล่าวว่า การบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการ พบว่าการบูรณปฏิสังขรณ์และการสงเคราะห์มีแนวทางแตกต่างกับการเผยแผ่บ้าง คือ เป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการและไม่มีกำหนดการเป็นที่แน่นอนแต่กำหนดเป็นแต่ละครั้ง โดยเจ้าอาวาสสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไปดำเนินการด้วยความชัดเจน^{๑๙} สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปลัดปรีชา จิรนาโค (บัวผัด)**^{๒๐} ที่กล่าวว่าการจัดการสาธารณูปการของวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ ในปัจจุบันนี้ เจ้าอาวาสได้ดำเนินการจัดการให้สอดคล้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยพัฒนาจากรูปแบบเดิม ให้มีข้อบังคับใช้ และให้ทุกวัดต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีการกำหนดความเหมาะสมของแต่ละงาน เพื่อให้การนำไปปฏิบัติเกิดผล มีทิศทางเป้าหมายที่ชัดเจน ทำให้งานเกิดประโยชน์แก่องค์กร ของวัด ในพระพุทธศาสนา ๓ รูปแบบ คือ การวางแผน การตั้งคณะกรรมการ การดำเนินการให้เรียบร้อย โดยกำหนดแผนงาน ออกเป็นระยะ สั้น/กลาง/ยาว เพื่อให้การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นไปตามแผน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **นางสาวสุทธนา อันเกียรติพงษ์**^{๒๑} ที่พบว่า การบริหารจัดการที่เป็นเลิศของโรงเรียนอนุบาลเอกชน มีปัจจัยในการบริหารจัดการด้านครูและบุคลากรอื่น ๆ โรงเรียนมีการระบุดุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถของครูและบุคลากรที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีการบริหารจัดการด้านกระบวนการ การจัดการศึกษา หรือการเรียนการสอน โรงเรียนมีการจัดทำแผนการเรียนรู้และจัดประสบการณ์ โดยมีการจัดรูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนการสอน และหลักสูตรที่มีการจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมถึงมีการวางรูปแบบของหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน มีการบริหารจัดการด้านการบริหาร โรงเรียนมีการจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ร่วมกับคณะครู เพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ และผู้บริหารยังมีการชี้แจงนโยบาย/แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนที่เป็นเลิศให้ทุกคนรับทราบ โดยเฉพาะการบริหารจัดการด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้ปกครองนักเรียน รวมถึงการจัดกิจกรรมให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสพบปะกับครู เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้เห็นกิจวัตรการเรียนของนักเรียน และเห็นสภาพแวดล้อมการเรียนที่ทางโรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน นอกจากนั้นแล้วระบบการจัดการงานสาธารณูปการยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ **พระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทธิวิโส)**^{๒๒} ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของวัดในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดนนทบุรี" ผลการวิจัยพบว่า ๑.หลักการและ

^{๑๙} กนกวรรณ โกมลธิพิพศ์, “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์เงินภายในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

^{๒๐} พระครูปลัดปรีชา จิรนาโค (บัวผัด), "รูปแบบการจัดการสาธารณูปการของวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔", **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗).

^{๒๑} สุทธนา อันเกียรติพงษ์, “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่เป็นเลิศของโรงเรียนอนุบาลเอกชน”, **ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาบริหารการศึกษา, (คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^{๒๒} พระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทธิวิโส), "บทบาทของวัดในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดนนทบุรี", **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗).

วิธีการอนุรักษ์โบราณสถาน คือ มีบรรทัดฐานในการดำเนินการของทุกฝ่ายซึ่งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติของกรมศิลปากรในการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดได้มีการสำรวจโบราณสถานเป็นขั้นตอน มีการค้นหาโบราณสถานเพื่อกำหนดรายละเอียดเป็นอย่างไร ในการเพิ่มประสิทธิภาพในมาตรฐานเดียวกัน๒.บทบาทของวัดในการอนุรักษ์ ๑) ด้านการดูแลรักษา มีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของโบราณสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง ๒) ด้านการปกป้องคุ้มครอง มีการป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของโบราณสถานและมีการป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ ๓) ด้านการใช้ประโยชน์ มีการเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการค้นคว้าวิจัยวัดที่มีโบราณสถาน สนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของโบราณสถานและมีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของโบราณสถาน๓.การพัฒนา ด้านการอนุรักษ์ รูปแบบอนุรักษ์จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อป้องกันดูแลรักษา ด้านการฟื้นฟูการฟื้นฟูวิธีการและแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสภาพ การส่งเสริมคุณค่าศิลปกรรมท้องถิ่นไปในทิศทางที่เหมาะสม การวางแผนงานเป็นขั้นตอน มีเจ้าหน้าที่นักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางสังคมและวัฒนธรรมการฟื้นฟูที่ดีควรจะทำขึ้นเพื่อจัดหาประโยชน์ที่เหมาะสมกับทรัพย์สินที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ ด้านการพัฒนามีการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม และการพัฒนาองค์ความรู้แก่ชุมชนและเยาวชนไปด้วยรวมถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการพัฒนาส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูคินวรกิจ** (วิชาญ ชาตวีโร)^{๒๓} ที่กล่าวว่า การจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร" มีการจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานครตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ การวางแผน มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ ไม่ละเลยทิ้งวัสดุอุปกรณ์ การจัดการ มีรูปแบบความพร้อมของบุคลากร อุปกรณ์ เครื่องจักร วัสดุดิบ การบริหารบุคคล คือ การศึกษาข้อมูล วิธีการ ความต้องการ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดด้วยความชอบ การอำนวยความสะดวก คือ กระบวนการก่อสร้างหรือการ บูรณปฏิสังขรณ์วัด กำหนดขั้นตอนวิธีการ และระยะเวลา จัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นทั้งในด้านของ เครื่องมือ งบประมาณ การควบคุม มีการวางแผน จัดองค์การ บริหาร อำนาจการ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับทีมงาน เพื่อการประเมิณผล ในการควบคุมดำเนินการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดให้มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิสุทธินนทคุณ** (ทวี สุทธิวิโส)^{๒๔} ที่กล่าวว่า "บทบาทของวัดในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดนนทบุรี" มีหลักการและวิธีการอนุรักษ์โบราณสถาน คือ มีบรรทัดฐานในการดำเนินการของทุกฝ่ายซึ่งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติของกรมศิลปากรในการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดได้มีการสำรวจโบราณสถาน เป็นขั้นตอน มีการค้นหาโบราณสถานเพื่อกำหนดรายละเอียดเป็น

^{๒๓}พระครูคินวรกิจ (วิชาญ ชาตวีโร), "การจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ กรุงเทพมหานคร", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๔}พระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทธิวิโส), "บทบาทของวัดในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดนนทบุรี", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

อย่างไร ในการเพิ่มประสิทธิภาพในมาตรฐานเดียวกัน มีบทบาทของวัดในการอนุรักษ์ ด้านการดูแลรักษา มีการดำเนินการตรวจสอบความเสียหายและความเสื่อมโทรมของโบราณสถานในวัดอย่างต่อเนื่อง ด้านการปกป้องคุ้มครอง มีการป้องกันและหมั่นสำรวจไม่ให้มีสิ่งบดบังทัศนียภาพของโบราณสถาน และมีการป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายหรือขุดหาโบราณวัตถุ ด้านการใช้ประโยชน์ มีการเปิดเป็นสถานที่เพื่อบริการค้นคว้าวิจัยวัดที่มีโบราณสถาน สนับสนุนในเชิงวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีและการอนุรักษ์เบื้องต้นของโบราณสถาน และมีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน และไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบของโบราณสถาน และการพัฒนา ด้านการอนุรักษ์ รูปแบบอนุรักษ์จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในด้านความคิด หลักการเกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะ และการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อป้องกันดูแลรักษา ด้านการฟื้นฟูการฟื้นฟูวิธีการและแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูสภาพ การส่งเสริมคุณค่าศิลปกรรมท้องถิ่นไปในทิศทางที่เหมาะสม อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิสุทธิพัชรจาร** (ไชยยา เขมสิริ)^{๒๕} ที่กล่าวว่าการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี คือ การทำให้เจริญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ ในพระพุทธศาสนาต้องการพัฒนาคนให้มีความรู้และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์จัดเป็นงานประเภทสาธารณูปการของพระสังฆาธิการผู้ปกครองดูแลวัด หลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาจัดการสาธารณูปการที่เด่นชัด มี ๔ ประการ คือ ๑. อุฏฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรรับผิดชอบหน้าที่ ๒. อารักขสัมปทา รู้จักคุ้มครองรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ใช้จ่ายอย่างประหยัด ๓. กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร รู้จักคบหาคนที่มีความรู้และความดีมาเกื้อกูลกัน และ ๔. สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสมไม่ฟุ้งเฟ้อเกินฐานะ สำหรับการบริหารจัดการทั่วไปมีทฤษฎีที่สอดคล้องกับการพัฒนาหลายประการ แต่สำหรับการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการ ทฤษฎีกระบวนการบริหารของฟาโยล (Fayol) ๕ ประการ คือ ๑. การวางแผน ๒. การจัดหน่วยงาน ๓. การบังคับบัญชา ๔. การประสานงาน และ ๕. การควบคุม มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการเชิงพุทธมากที่สุด ๒. สภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี พบว่า จุดแข็งในการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ คือ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานอย่างเด่นชัด ทั้งระยะสั้นและระยะยาว อาศัยองค์ประกอบ ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ จุดอ่อนในการดำเนินงาน คือ พระสังฆาธิการบางท่านแบกภาระหน้าที่หลายบทบาท บางรูปมีอายุมาก พรรษามาก การติดต่อดำเนินงานเป็นอุปสรรค ส่วนโอกาสในการดำเนินงานคือ ชาวเพชรบุรีเป็นชาวพุทธที่มีจิตศรัทธาในการทำบุญบริจาคทรัพย์มาก และชุมชนให้ความร่วมมือในการระดมทุนในการก่อสร้างศาสนสถานศาสนวัตถุเป็นอย่างดี ส่วนอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ ขาดหน่วยงานของทางราชการที่จะเข้ามาช่วยดูแลการก่อสร้าง ซ่อมแซม ควบคุมดำเนินงานในด้านศิลปะต่าง ๆ จึงทำให้รูปลักษณ์สถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงไปบางส่วน ๓. รูปแบบการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี ได้มาจากบริบทของจังหวัดเพชรบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีศิลปวัฒนธรรมและงานสกุลช่างเมืองเพชร ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้น การดำเนินการ

^{๒๕} **พระครูวิสุทธิพัชรจาร** (ไชยยา เขมสิริ), "การพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี", **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ก่อสร้างพัฒนาต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยให้เหมาะสม และดำเนินการตามแบบแปลนที่ได้รับอนุญาต จึงได้รูปแบบการพัฒนาการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการจังหวัดเพชรบุรี ที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ๖ ประการ คือ ๑) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๒) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะของแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน ๓) ควบคุมการก่อสร้างโดยให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ ๔) ควบคุมการเงินและบัญชีรายรับรายจ่ายให้เป็นไปตามหลักบัญชี ๕) ควบคุมการจัดการ ศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง ๖) ควบคุมการทำเอกสารต่างๆ ให้ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ

๕.๒.๖ แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นส่วนสำคัญอย่างมาก อีกประการหนึ่ง ในบทบาท คณะสงฆ์ ที่ต้องมีหน้าที่ดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งวัดกับบ้าน หรือ พระสงฆ์กับชาวบ้านนั้น ไม่ว่าครั้งสมัยพุทธกาล หรือสมัยปัจจุบันย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นสถาบันหลักเป็นสถาบันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มีความผูกพันเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันและกับชุมชนชาวบ้านมาเป็นระยะเวลายาวนาน นับตั้งแต่เริ่มแรกของการมีวัดเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสาธารณสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือ เกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกาสรพล อาสโณ (แย้มขุ่ม)**^{๒๖} ที่กล่าวว่า งานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ เป็นหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสตามมาตรา ๓๗ ข้อ ๔ บัญญัติไว้ว่า "ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล" นั้น หลักพุทธธรรมตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธคือ การใช้หลักไตรสิกขา พรหมวิหาร ๔ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปทานิยธรรม ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม สัมปติธรรม โดยการสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อมๆ กัน เพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย ๒. ปัญหา คือ การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล และสาธารณประโยชน์ มีสาธารณสมบัติ และการเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ๓. หลักพุทธธรรมอันเหมาะสมได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักพรหมวิหารธรรม และหลักสังคหวัตถุธรรม โดยเน้นหลักการให้คณะสงฆ์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้าน ต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ สร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้าน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และกฎหมาย กฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทาง

^{๒๖}พระครูใบฎีกาสรพล อาสโณ (แย้มขุ่ม), "การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ", **พุทธศาสนตรศุขปฏิบัติ**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

วัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และจิตใจอันจะนำความสุข ความเจริญอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **องปัลลิตธิศักดิ์ เกียนยา** (แซ่ไค้ว) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อนัมนิกายในประเทศไทย มีการนำบริหารตามแนวคิดใหม่ เน้นความเป็นระบบ โดยผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญงานมีบทบาทหน้าที่ในการผลักดันให้ได้เปรียบในการแข่งขัน และมีความก้าวหน้าอย่างมั่นคงท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมุ่งเน้นบุคลากรอย่างเดียว แต่มีมุมมองที่กว้างขึ้น คือ ๑) การวางแผนบุคลากรในการบริหารงานอย่างมีคุณภาพ ๒) การส่งเสริมการวางแผนการใช้บุคลากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ๓) การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพขององค์กร ๓. ในการบริหารให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จเจริญรุ่งเรือง คือ การประยุกต์ใช้ เครื่องมือในการส่งเสริมการสร้างความอดทน และการแก้ไขปรับปรุงจัดการ เพื่อทำการตัดสินใจสั่งการที่เป็นธรรม โดยต้องถือว่า ๑) เป็นงานที่สำคัญที่สุด เป็นแม่แบบสำหรับการบริหารงาน ๒) เป็นกระบวนการการบริหารในกำหนดคุณภาพอย่างเพียงพอ และก่อให้เกิดประโยชน์ และ ๓) การเตรียมบุคคลให้เหมาะสมกับงานและเวลา รวมทั้งพัฒนากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของคณะสงฆ์อนัมนิกาย^{๒๗} โดยที่การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับ คนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายก ทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัด จะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

กล่าวได้ว่า งานการสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานที่วัด แสดงว่ามีน้ำใจต่อชุมชน มีความเอื้ออาทรต่อคนในสังคม ในทุกสถานการณ์ ทั้งงานปกติ หรืองานมีภัยพิบัติด้านสาธารณภัยต่างๆซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ)^{๒๘} ที่กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของ

^{๒๗} องปัลลิตธิศักดิ์ เกียนยา (แซ่ไค้ว), "การบริหารจัดการประสิทธิภาพการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อนัมนิกายในประเทศไทย", **พุทธศาสตร์คุณภิวัตน์**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๒๘} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ), **การจัดการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด**, หน้า ๑๔.

วัดหรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัดวัดเป็นศูนย์กลางของสังคมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส ผลการดำเนินงานของการจัดการสาธารณสงเคราะห์จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ีระหว่างวัดและชุมชนที่พึ่งพาอาศัยกันชาวบ้านจะเห็นว่าวัดพึ่งพาได้ แม้ในยามทุกข์ยาก ความร่วมมือร่วมใจ ในการพัฒนาวัด ส่งเสริมกิจการทางวัดที่จะเกิดขึ้น มองว่าวัดคือศูนย์กลางของชุมชนและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ **กองแผนงานกรมการศาสนา**^{๒๙} เรื่อง "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน" ที่สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสวัดทุกรูปมีกระบวนการแบบธรรมาธิปไตยกล่าวคือการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ๑. ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรงประกอบด้วยความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาสบุคลิกภาพภาวะผู้นำเช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ความซื่อสัตย์ระยะเวลาในการบวชระดับการศึกษาและกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบเป็นต้น ๒. ปัจจัยเสริมหรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะเช่นเป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมและอื่นๆ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูอุดมปิยธรรม** (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม) ที่กล่าวว่าจัดการสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัดและคณะสงฆ์ผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์ทุกระดับควรมีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและควรเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่ กระจายการปฏิบัติงานอย่างครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างเหมาะสม ประกอบกับควรทำงานอย่างมีระบบเป็นแนวทางเดียวกัน และมีเครือข่ายร่วมมือกัน โดยการใช้ความรู้ความสามารถของบุคลากรให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนมีความประพฤติดีและงดงามด้วยศีลจารยวัตรตามหลักพระธรรมวินัย มีความอดทน เสียสละทุ่มเทอย่างจริงจัง เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาต่อไป พระสงฆ์ควรที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีส่วนร่วมให้แก่งคิด ร่วมทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ร่วมแก้ปัญหากับชุมชนอย่างแท้จริง ในการทำวิจัยค้นคว้าในครั้งนี้ พบว่า การที่จะแก้ไขปัญหาของสังคมหรือผู้ด้อยโอกาส จำแนกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ ๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคม โดยการใช้ระบบการบริหารแบบ POSDCoRB รูปแบบในการจัดการสาธารณ

^{๒๙} กองแผนงานกรมการศาสนา, ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๒).

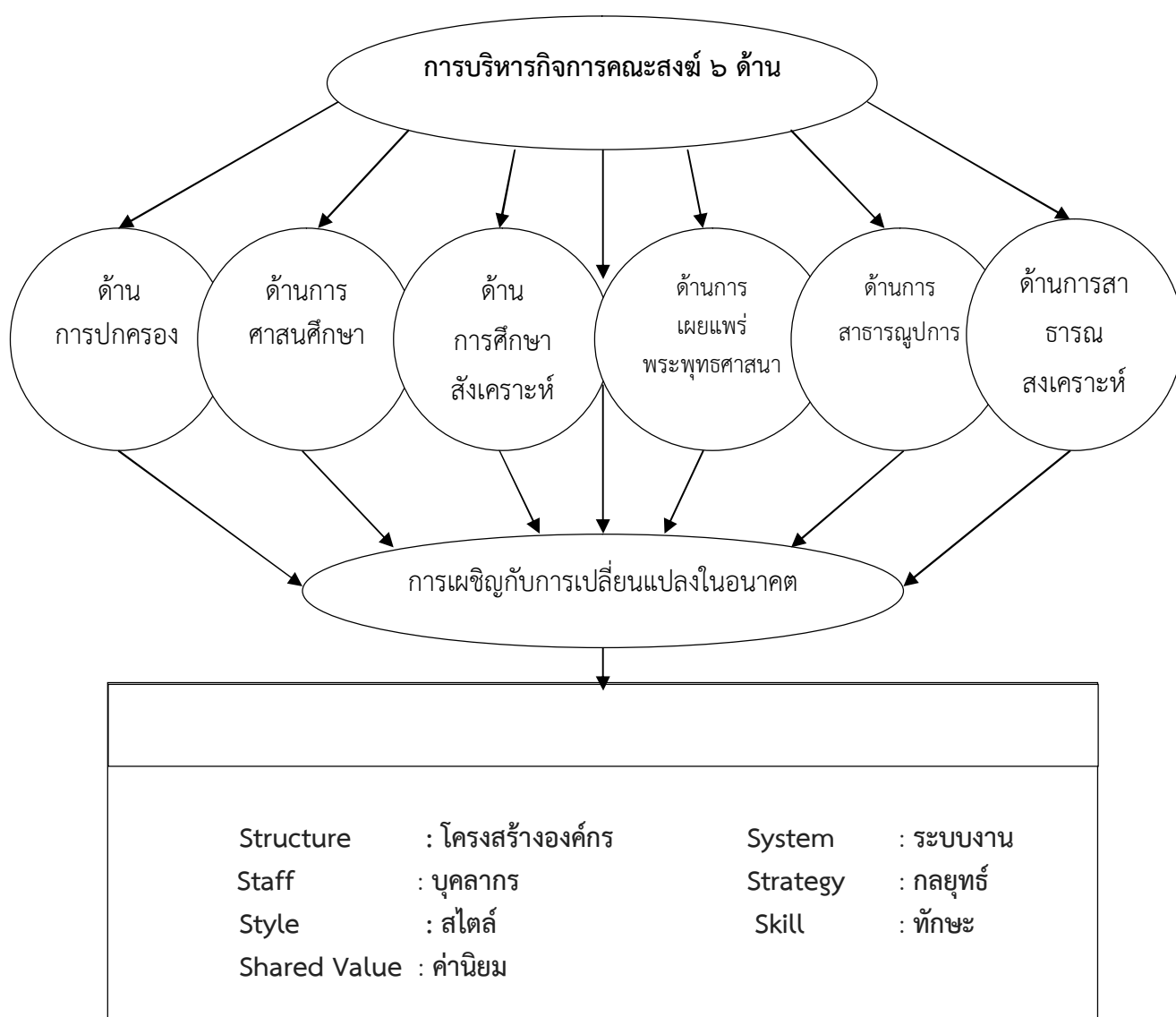
สงเคราะห์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ๑). การบริหารบุคคลคือ รูปแบบและวิธีการบริหารและจัดการบุคคลากรในองค์กรสาธารณสุขสงเคราะห์ให้ได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถ เพื่อที่จะทำให้ระบบงานของตนเองมีความก้าวหน้า มีความรวดเร็วโดยตลอด ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ขององค์กรคือ ทุกคนจะต้องชวนช่วยหาความรู้ และในขณะเดียวกันการอบรม การสัมมนาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ไม่ควรเพิกเฉยหรือละเลยในเรื่องของการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ให้ผู้ที่ร่วมงาน ๒). การบริหารการเงินคือ รูปแบบและวิธีการจัดการบริหารการเงินของผู้บริหารและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กรสาธารณสุขสงเคราะห์ ในเรื่องการเบิกจ่ายเงิน การบัญชีและระบบการจัดซื้ออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้อง เป็นไปตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ๓). การบริหารวัสดุอุปกรณ์ คือ รูปแบบวิธีการบริหารในเรื่องวัสดุหรืออุปกรณ์ของสาธารณสุขสงเคราะห์ที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนดำเนินงานมากพอ ต้องมีวัสดุสิ่งของตามความต้องการของโครงการและแผนงานและจะต้องมีระบบบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพเพื่อใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่จำกัดหรือหามาเพิ่มเติมให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหานพริักษ์ ขนดีโสภโณ** (นาเมือง)^{๓๐} ที่กล่าวว่า การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทางในการบริหารจัดการวัดพัฒนาตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย (๑) การจัดบริเวณวัด ได้แก่ การจัดทำแผนผังวัด การจัดการระบบสาธารณูปโภคให้ดี การวางแผนในการซ่อมแซม บูรณปฏิสังขรณ์วัด การปลูกต้นไม้ เพื่อความร่วมมือ ร่วมใจ การจัดทำป้ายชื่อ และประวัติวัด และการจัดทำแผนพัฒนาวัด ๑ ปี ๓ ปี ๕ ปี (๒) การจัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรและศิษย์วัด ได้แก่ บัญชีทะเบียนประวัติ วางระเบียบข้อบังคับสำหรับการปฏิบัติ การประชุมอบรมบุคลากรภายในวัด การให้ศึกษาพระธรรมวินัย การอบรมศีลธรรมแก่ศิษย์วัด มีการปกครองตามลำดับ แบ่งหน้าที่ให้รับผิดชอบ (๓) การจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรและประชาชน ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม การจัดอบรมนักระรมบาลี ก่อนสอบ การส่งเสริมครูสอนพระปริยัติธรรม การจัดทำแผนการสอน และการจัดสวัสดิการให้แก่ครู การตั้งทุน และมอบทุนการศึกษา และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ภายในวัด (๔) การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม ได้แก่ มีการแสดงธรรมแก่ประชาชนตลอดทั้งปี การส่งเสริมให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไปอบรมเด็กและเยาวชน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก จัดโครงการปฏิบัติธรรม โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน มีการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านภายในวัด การจัดค่ายคุณธรรม

กล่าวได้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นงานของสงฆ์ในด้านสงเคราะห์ประชาชน สงเคราะห์ชุมชนและเอื้อเฟื้อเพื่อสังคม ในทุกสถานการณ์ ทั้งการบำบัดทุกข์ทางกาย และการบำรุงจิตใจให้หมดทุกข์ยาก การสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การ

^{๓๐}พระมหานพริักษ์ ขนดีโสภโณ (นาเมือง), "รูปแบบการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", **พุทธศาสนตรุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้

แนวโน้มการบริการสาธารณะสงเคราะห์ จะเข้มแข็งในอนาคต และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางโลก ในทศวรรษหน้า ให้องค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับ ต้องมีการพัฒนา มีการปรับตัว ปรับโครงสร้าง ปรับระบบการจัดการทั้งมวล เชิงองค์รวม ซึ่งจะสามารถ บริการกิจการคณะสงฆ์ ในอนาคต ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๕.๘ การปรับตัวขององค์กรและบุคลากรคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า

จากแผนภาพอธิบายได้ว่าองค์กรคณะสงฆ์ไทยต้องมีการบริหารการพัฒนาองค์กรระบบงานให้สอดคล้องกับการบริการกิจการคณะสงฆ์ไทยในทศวรรษหน้าทั้งด้านการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้มีความกระชับชัดเจน คล่องตัวในการบริหารมีการปรับปรุงระบบการจัดการที่รวดเร็วไม่เชื่องช้าและไม่

ใช้เวลานานมีการปรับปรุงพัฒนาบุคลากรทุกระดับให้มีคุณภาพ ความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาอบรมทักษะการบริหารและการบริการให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นพร้อมกับการสร้างค่านิยมร่วมให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการทำงานทั้งคนภายในและคนภายนอกคณะสงฆ์ทั้งหมด คือการบริหารจัดการ เชิงกลยุทธ์ให้งานบรรลุผลให้ทุกคนทุกฝ่ายพอใจ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า มีข้อเสนอแนะในการวิจัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของการวิจัย ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ผู้วิจัยนำเสนอมาจากความน่าสนใจในข้อค้นพบและผนวกกับผลการวิจัยที่ได้เห็นถึงแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า และเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเชิงนโยบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอนาคต ดังนี้

๑. องค์กรคณะสงฆ์ควรมีนโยบายในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ให้มีการบริหารจัดการเชิงรุก เชิงรับ และการจัดการเชิงกลยุทธ์

๒. องค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับควรได้มีการ ทบทวนและพัฒนา ปรับปรุง องค์กรให้ ความเข้มแข็ง ทั้ง 7's คือ

๒.๑ โครงสร้างองค์กรเข้มแข็ง

๒.๒ ระบบการจัดการเข้มแข็ง

๒.๓ บุคลากรมีความรู้ความสามารถ

๒.๔ ระบบการบริการมีมาตรฐานและคุณภาพ

๒.๕ บุคลากรทุกคนมีทักษะการบริหาร และการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ

๒.๖ มีค่านิยม ร่วมของทุกคนในองค์กรให้มีทิศทางการทำงานร่วมกัน

อย่างเป็นเอกภาพ

๒.๗ มีกลยุทธ์การบริหารงาน เชิงบูรณาการทำให้งานบรรลุผล ทำให้ทุกคนทุกฝ่ายพึงพอใจ

๓. องค์กรคณะสงฆ์ควรมีการอบรมพัฒนาเจ้าคณะทุกระดับ และเจ้าอาวาสทุกวัดให้มีภาวะผู้นำ การบริหารการเปลี่ยนแปลง สู่ ศักยภาพการทำงานในอนาคต

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การศึกษาแนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ควรมีการปฏิรูปหรือปรับปรุงทั้งระบบขององค์กรคณะสงฆ์จะต้องอาศัยระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่กับวัด จะต้องพัฒนาพระสงฆ์ดังนี้

๑. สร้างองค์กร ทุกเขตทุกวัดให้เป็นองค์กร แห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)

๒. ให้มีการบริหารกิจการ องค์การทุกส่วน ให้มีความเป็นระบบการจัดการความรู้ และมีคุณภาพ (Knowledge Management)

๓. ให้มีการ ฝึกอบรมบุคลากร ทุกเขต ทุกวัด สามารถทำงาน เป็นทีมได้ แล้วก็มี ประเมินผลทั้ง พระสงฆ์ เณร และ คณะกรรมการบริหารวัด อย่างสม่ำเสมอ

๔. มีการเตรียมการใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อย่างเป็นระบบระเบียบ ให้มีความพอดี พอเพียง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปยังคงมีประเด็นที่น่าสนใจมากมายที่ผู้วิจัยไม่สามารถจะศึกษา ให้ครบถ้วนตามความประสงค์จนครบตามความได้ ดังนั้น หากผู้วิจัยท่านอื่น ๆ ที่มีความสนใจใน ประเด็นที่ใกล้เคียงหรืออาจจะใช้ระเบียบวิธีวิจัยอื่น ๆ เพื่อนำผลมาเสริมสร้างภาพของแนวโน้มการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นก็ควรดูประเด็นดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาวิจัยพัฒนาระบบการจัดการ สมัยใหม่ (Modern Management) เพื่อ รองรับการเปลี่ยนแปลง และมีความทันสมัย

๒. การศึกษาวิจัยในการพัฒนา ระบบสมรรถนะ (Competency) ของพระสงฆ์มาฆิกการ ใน การบริหารองค์กรคณะสงฆ์ ในอนาคต

๓. การศึกษาวิจัยการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อการบริหารให้องค์กรคณะ สงฆ์ มีมาตรฐานสากล